

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ «ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ»

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ
ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

Η προβολή της ψυχικής ασθένειας μέσα από ελληνικές τηλεοπτικές σειρές. Ερμηνείες
κοινωνικού στίγματος.

Μπισμπίκη Αθηνά

0319M013

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΑΘΗΝΑ 2021

ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Χριστιάνα Κωνσταντοπούλου, Καθηγήτρια, τμήμα Κοινωνιολογίας, Πάντειον Πανεπιστήμιο (επιβλέπουσα)

Άννα Λυδάκη, Καθηγήτρια, τμήμα Κοινωνιολογίας, Πάντειον Πανεπιστήμιο

Χαράλαμπος Μελετιάδης, Καθηγητής, τμήμα Κοινωνιολογίας, Πάντειον Πανεπιστήμιο

Copyright © Μπισμπίκη Αθηνά, 2021

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ' ολοκλήρου ή τμήματος αυτής για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη.....	5
Abstract.....	6
Εισαγωγή.....	7

ΜΕΡΟΣ Ι - ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Κεφάλαιο 1. Ψυχική υγεία.....	8
Κεφάλαιο 2. Ο ορισμός της ψυχικής ασθένειας.....	10
2.1. Ψυχικές διαταραχές.....	11
2.1.1. Τα αίτια των ψυχικών διαταραχών	14
2.1.2. Ψυχιατρική Μεταρρύθμιση και θεραπεία των ψυχικών διαταραχών.....	15
2.1.3. Κοινωνική στάση απέναντι στην ψυχική ασθένεια.....	18
Κεφάλαιο 3. Η θεωρία των Κοινωνικών Αναπαραστάσεων.....	20
Κεφάλαιο 4. Κοινωνικό στίγμα - Στερεότυπα.....	22
4.1. Κοινωνικός αποκλεισμός.....	25
Κεφάλαιο 5. Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας.....	26
5.1. Τελικά υπάρχει επιρροή από τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας;.....	27
5.2. Κοινωνικές αναπαραστάσεις και Μ.Μ.Ε.....	28
5.3. Τηλεόραση - Μυθοπλασία.....	29

ΜΕΡΟΣ ΙΙ - ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Κεφάλαιο 6. Κοινωνική έρευνα.....	31
Κεφάλαιο 7. Επιλογή ερευνητικής μεθόδου.....	32
7.1. Ανάλυση περιεχομένου.....	33
7.2. Διατύπωση ερευνητικών ερωτημάτων.....	34
Κεφάλαιο 8. Το αντικείμενο της έρευνας.....	35
8.1. Δειγματοληψία.....	36
Κεφάλαιο 9. Αποτελέσματα έρευνας - Κατηγοριοποίηση.....	37
9.1. Η αναφορά στην <<τρέλα>>.....	37

9.2. Η εικόνα του ψυχικά ασθενούς.....	38
9.3. Ο μύθος του επικίνδυνου <<τρελού>>.....	39
9.4. Η θεραπευτική προσέγγιση της ψυχικής ασθένειας.....	40
9.5. Ψυχική ασθένεια και έρωτας.....	41
9.6. Η έννοια της κληρονομικότητας στην ψυχική ασθένεια.....	42
9.7. Η εκμετάλλευση του <<ανόητου τρελού>>.....	42
9.8. Υποστηρικτικό πλαίσιο.....	43
9.9. Τα συμπτώματα της ψυχικής ασθένειας.....	44
Συμπεράσματα.....	45
Επίλογος.....	49
Βιβλιογραφία.....	50
Παράρτημα.....	56

Περίληψη

Η παρούσα εργασία αποτέλεσε μία προσπάθεια να διερευνηθεί ο τρόπος, με τον οποίο προβάλλονται οι ψυχικά ασθενείς, ως χαρακτήρες της ελληνικής μυθοπλασίας. Αιτία της επιλογής του συγκεκριμένου θέματος υπήρξε, ότι η ψυχική υγεία είναι ένα πεδίο με το οποίο υπάρχει ήδη βιωματική σχέση, λόγω επαγγελματικής διασύνδεσης και θεωρήθηκε ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα μία έρευνα, που συσχετίζει το πεδίο αυτό με την θεωρία των κοινωνικών αναπαραστάσεων στα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας. Επιπλέον υπήρξε η ανάγκη να διερευνηθεί, εάν μέσω της μυθοπλασίας διατηρείται το ήδη υπάρχον κοινωνικό στίγμα για την ψυχική ασθένεια. Για τις ανάγκες της εργασίας, μελετήθηκαν δύο ελληνικές τηλεοπτικές σειρές που προβλήθηκαν από τον τηλεοπτικό σταθμό του ANTI και πιο ειδικά οι χαρακτήρες που θεωρείται, ότι νοσούν ψυχικά: του << Τρελαντώνη >> και της << Δασκάλας >> από << Το καφέ της Χαράς >> και του << Γιάννου >> και του << Μιλτιάδη >> από τις << Άγριες Μέλισσες >>. Η πρώτη αποτελεί αισθηματική - κωμική σειρά, η δεύτερη τηλεοπτικό δράμα, ενώ και οι δύο θεωρούνται δύο από τις πιο επιτυχημένες ελληνικές τηλεοπτικές παραγωγές. Η ερευνητική μέθοδος που επιλέχθηκε, είναι η ανάλυση περιεχομένου, ως η πιο κατάλληλη για το συγκεκριμένο ερευνητικό αντικείμενο και αρκετό υλικό, κυρίως για το θεωρητικό μέρος αντλήθηκε από την σχετική επιστημονική βιβλιογραφία. Στο πρώτο μέρος της εργασίας, αναλύεται όλο το θεωρητικό κομμάτι, που πλαισιώνει το ερευνητικό αντικείμενο και στην συνέχεια ακολουθεί το ερευνητικό μέρος, όπου παρατίθεται όλο το υλικό, που αντλήθηκε από την έρευνα, καθώς και τα συμπεράσματα.

Λέξεις - Κλειδιά: ψυχική ασθένεια, Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας, μυθοπλασία, κοινωνικές αναπαραστάσεις, κοινωνικό στίγμα

**The representation of mental illness through Greek television series.
Interpretations of social stigma.**

Mpismpiki Athina

Abstract

The present paper was a try to investigate the ways, in which mentally ill people represent, as characters of Greek fiction. The reason of choosing this subject, was that mental health is a field with which there is already experiential relationship due to work interface and it was considered a notably interesting research that correlates this field with the theory of social representation in mass media. In addition, there was the need to investigate, if through fiction the already exist social stigma for mental illness is maintained. For the needs of this paper, two Greek television series were investigated that TV station ANT1 presented. More specifically, the characters that have been analyzed is <<Trelantonis>> and the <<Teacher>> from "Kafe tis Charas" and <<Giannos>> and <<Miltiadis>> from "Agries Melisses". The first one is a romantic-comedy series and the second one is a drama. Both of them are very successful Greek television productions. The research method that has been choosed is content analysis, as the most suitable for this research object. A lot of material has been derived from relevant scientific bibliography, especially for the theoretical part of the paper. The theoretical part has been analysed in the first part of the paper, which frames the research object. Afterwards, there is the part of the research, where the whole material from the research is quoted, and conclusions as well.

Keywords: mental illness, Mass Media, fiction, social representations, social stigma

Εισαγωγή

Η ανάγκη για οριοθέτηση της έννοιας της ψυχικής ασθένειας έχει υπάρξει ήδη από τον 19^ο αιώνα. Νωρίτερα, την εποχή του Μεσαίωνα και της Αναγέννησης, η ψυχιατρική διάγνωση ήταν άγνωστη. Οι ψυχικά ασθενείς εκείνης της εποχής, αντιμετώπιζονταν συχνά ως δαιμονισμένοι, και οποιαδήποτε επιστημονική ερμηνεία δεν έχαιρε αποδοχής. Σήμερα, το κοινωνικό σύνολο διατηρεί μία κοινωνική στάση απέναντι στα άτομα που νοσούν ψυχικά, περισσότερο αρνητική παρά υποστηρικτική. Κατά κύριο λόγο, κυριαρχούν οι εσφαλμένες αντιλήψεις του επικίνδυνου, βίαιου ή απρόβλεπτου <<τρελού>>, με τον όρο αυτό, να επιλέγεται συχνότερα, για να περιγράψει τον ψυχικά ασθενή.

Οι συνήθεις χαρακτηρισμοί για τα άτομα που νοσούν ψυχικά, όπως θα αναλυθεί και παρακάτω είναι συνδεδεμένοι με στιγματιστικές εκφράσεις και σχόλια, δημιουργώντας την εντύπωση, ότι αυτοί οι άνθρωποι πρέπει να απομονώνονται, να κρύβονται, και να είναι απομακρυσμένοι από το κοινωνικό σύνολο. Στα πλαίσια αυτά, ιδιαίτερο ενδιαφέρον αποτελεί, το να ιδωθεί και να αποτυπωθεί ο τρόπος, με τον οποίο ο ψυχικά ασθενής προβάλλεται από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης. Ιδιαίτερο νόημα έχει, να ερευνηθεί αν η κοινωνική αναπαράσταση της ψυχικής ασθένειας μέσα από τη μυθοπλασία και συγκεκριμένα μέσω των δύο σειρών που θα αναλυθούν παρακάτω, φέρνει στο φως κυρίαρχες τάσεις και νοοτροπίες σχετικά με την κοινωνική αντίληψη των ελληνικών κοινωνιών για την ψυχική ασθένεια, τάσεις οι οποίες συντηρούνται και εκτός τηλεοπτικής πραγματικότητας, στην καθημερινότητα των ανθρώπων.

Κατά την ολοκλήρωση αυτής της εργασίας, σκοπό αποτελεί το να είναι εφικτό να απαντηθούν ορισμένα ερωτήματα σχετικά με τις κοινωνικές αναπαραστάσεις της ψυχικής ασθένειας. Για τις ανάγκες της συγκεκριμένης κοινωνικής έρευνας διατυπώθηκαν τέσσερα ερωτήματα. Αρχικά, τίθεται το καίριο ερώτημα, σχετικά με τον τρόπο παρουσίασης των ψυχικά ασθενών μέσω της μυθοπλασίας. Ακολουθεί το ερώτημα, σχετικά με το ποιες είναι οι κυρίαρχες κοινωνικές τάσεις που αφορούν την ψυχική ασθένεια. Στη συνέχεια γεννάται το ερώτημα, για το αν είναι δυνατό μέσα από τις κοινωνικές αναπαραστάσεις που λαμβάνουν χώρα στις ελληνικές παραδοσιακές κοινωνίες στις δύο ερευνώμενες σειρές, να αποκρυσταλλωθούν στερεότυπα γύρω από την ψυχική ασθένεια. Τέλος, είναι σημαντικό να απαντηθεί και το κατά πόσο οι αποκρυσταλλωμένες αντιλήψεις και νοοτροπίες σχετικά με την <<τρέλα>> σχετίζονται

με (ή και κατά πόσο απέχουν από) τις σύγχρονες θέσεις της Ψυχιατρικής. Τα τέσσερα αυτά ερωτήματα θα οδηγήσουν και θα κατευθύνουν όλη την πορεία της ανάλυσης, περνώντας από το θεωρητικό στο ερευνητικό μέρος, ώστε ολοκληρώνοντας την εργασία, να μπορούν να απαντηθούν.

ΜΕΡΟΣ Ι - ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Κεφάλαιο 1

Ψυχική Υγεία

Τα ζητήματα που σχετίζονται με το νόημα και τη βίωση της υγείας και της ασθένειας έχουν ανθρωπολογική σημασία, εφόσον οι βιοϊατρικές επιστήμες και ο τρόπος με τον οποίο προσεγγίζουν το σώμα, τις λειτουργίες του και τις σχέσεις του με το περιβάλλον, δεν μπορούν να μετρήσουν την στάση του ανθρώπου.

Πέρα από την ανθρωπολογία, η οποία έχει δώσει τα βασικά δεδομένα για την ποικιλία των στάσεων, που σχετίζονται με το τι είναι υγεία και ασθένεια, φυσιολογικό ή παθολογικό ανάλογα με το κοινωνικό περιβάλλον που μελετάται, και η ιατρική κοινωνιολογία από την πλευρά της, ορίζει, πως η ασθένεια αποτελεί την συνάρθρωση ανάμεσα σε μία φυσική πραγματικότητα και μία κοινωνική συμπεριφορά¹.

Ενώ η υγεία και η διατήρηση της, αποτελούν βασικό ανθρώπινο στόχο, φαίνεται, πως το ενδιαφέρον κοινωνικά και ιατρικά εστιάζεται στην αντιμετώπιση των ασθενειών και την πρόληψή τους, κάτι που εννοιολογικά δεν είναι το ίδιο με το να θέσουμε τα όρια γύρω από το τι ορίζεται ως υγεία.

¹ Χρηστάκης, Ν. (2008). Η γνώση και ο νόμος: Αναπαραστάσεις δεκάχρονων παιδιών για την υγεία και την ασθένεια. Στο Φ. Αναγνωστόπουλος & Ε. Καραδήμας (επιμ.). *Υγεία και ασθένεια. Ψυχολογικές διεργασίες*. (σ. 227) Αθήνα: Εκδοτικός Οίκος Α. Α. Λιβάνη.

Μιλώντας με ιατρικούς όρους, υγεία είναι η απουσία της ασθένειας. Ο ορισμός που δίνει για αυτήν ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (ΠΟΥ) είναι : << η κατάσταση πλήρους σωματικής, διανοητικής και κοινωνικής ευημερίας>>². Οι άνθρωποι θεωρούνται υγείς, όσο δεν εμφανίζουν συμπτώματα παθολογίας και άρα δεν παρεκκλίνουν από τον κοινωνικά αποδεκτό κανόνα του φυσιολογικού. Όταν και εάν εμφανιστεί κάποια παρέκκλιση με τη μορφή κάποιου συμπτώματος ή δυσλειτουργίας, αυτό θεωρείται ως <<νόσημα>> που χρήζει ιατρικής βοήθειας³.

Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας, η ψυχική υγεία ορίζεται, ως η κατάσταση κατά την οποία υπάρχει συναισθηματική ευεξία και όπου ο άνθρωπος είναι ικανός να εργάζεται μέσα στα πλαίσια της κοινότητας και να ικανοποιείται από τα προσωπικά του χαρακτηριστικά και επιτεύγματα⁴. Κατά την απόλυτα επιστημονική έννοια, ψυχική υγεία υπάρχει, όταν απουσιάζει η ψυχική νόσος⁵. Σημαντικό ωστόσο είναι να τονιστεί, πως τα πράγματα περιπλέκονται σε ένα βαθμό, όταν αναφερόμαστε στη ψυχική υγεία, καθώς δεν γίνεται αναφορά σε κάτι μετρήσιμο που μπορεί να αποδειχθεί μέσω εξετάσεων, για παράδειγμα. Καταστάσεις που συμβάλλουν στην υγεία της ψυχής είναι η ψυχική ανθεκτικότητα απέναντι σε δυσχέρειες που προκύπτουν στη ζωή ενός ανθρώπου, η ικανότητα προσαρμογής στο φυσικό και κοινωνικό χώρο, η διατήρηση της συναισθηματικής και συμπεριφοριστικής ισορροπίας, αλλά και η δυνατότητα αυτονομίας και επίγνωσης του εαυτού. Επίσης, η ψυχική ευημερία, η ικανότητα σύναψης διαπροσωπικών σχέσεων, η εργασία ή η δυνατότητα κάποιου να εργαστεί και η απουσία κάποιας ψυχικής ασθένειας συνιστούν κάποιους επιπλέον παράγοντες οι οποίοι, συμβάλλουν στη διατήρηση της ψυχικής υγείας.

Το πρόβλημα που προκύπτει ωστόσο σε αυτό το σημείο, είναι ότι όπως αναφέρθηκε και παραπάνω όλοι αυτοί οι παράγοντες δεν μπορούν να μετρηθούν, όπως συμβαίνει με τα προβλήματα που αφορούν τη σωματική υγεία και όπου με εξετάσεις μπορεί να οριστεί, εάν κάποιος είναι υγιής ή όχι. Υπάρχει λοιπόν μία δυσκολία προσέγγισης και εκτίμησης της ψυχικής υγείας. Το σίγουρο είναι, πως λόγω της

² Bradby, H. (2010). *Εισαγωγή στην Κοινωνιολογία της Υγείας και της Ασθένειας*. (επιμ. Γ. Αλεξιάς). Αθήνα: Πεδίο, σ. 144.

³ Οικονόμου, Χ. (2005). *Κοινωνιολογία της υγείας. Βασικές θεωρητικές προσεγγίσεις*. Α' Τόμος. Αθήνα: Διόνικος, σ. 33.

⁴ Μαδιανός, Μ. Γ. (1996). *Κοινωνία και ψυχική υγεία. Εισαγωγή στην Κοινωνική Ψυχιατρική*. Πρώτος Τόμος. Αθήνα: Κατσανιώτης, σ. 31.

⁵ Ουλής, Π. (2003). *Η φύση της ψυχικής νόσου*. Αθήνα: Εξάντας, σ. 139.

δυσκολίας, να επιτευχθεί αυτό το ιδανικό σενάριο κατά το οποίο όλα τα παραπάνω θα ισχύουν ταυτόχρονα στη ζωή κάποιου, πολύ σημαντικό ρόλο παίζει η σημασία που δίνεται στο βίωμα του ίδιου του ανθρώπου που νοσεί. Είναι απαραίτητο δηλαδή, να έχει λόγο το ίδιο το άτομο για την κατάσταση της ψυχικής του υγείας και να εκφράζει το ίδιο, πώς αυτό τη βιώνει. Είναι δεδομένο άλλωστε, ότι ο άνθρωπος δεν είναι σχεδόν ποτέ σταθερά και μόνιμα υγιής ή άρρωστος. Αυτό εξαρτάται από πολλούς παράγοντες, όπως είναι η οικογενειακή και εργασιακή κατάσταση, αλλά και άλλα, κοινωνικά και πολιτισμικά δεδομένα.

Αυτό που γεννάται από όλα τα παραπάνω είναι, πως ενώ η ψυχική ασθένεια ως διαταραχή, μπορεί να οριστεί, η ψυχική υγεία δεν είναι κάτι συγκεκριμένο. Δεν είναι δεδομένο δηλαδή, ότι αν κάποιος δεν νοσεί ψυχικά είναι και ψυχικά υγιής. Η ψυχική υγεία περνά από στάδια ανάλογα με τις φάσεις ζωής του ανθρώπου. Τη μία στιγμή μπορεί να είναι σε καλά επίπεδα και την επόμενη εξαιτίας κάποιου προβλήματος μπορεί να κλονίζεται σε ένα βαθμό. Επομένως, είναι κυρίως προσωπική υπόθεση και σε σχέση πάντα, με το πώς βιώνει κάθε στιγμή κάποιος τον εαυτό του.

Κεφάλαιο 2

Ο ορισμός της ψυχικής ασθένειας

Στην προσπάθεια να προσδιοριστεί, εάν κάποιος είναι υγιής ή όχι, θα πρέπει να εστιάσει κανείς στη σημασία και τον προσδιορισμό της ασθένειας, καθώς η ύπαρξη της μίας εξαρτάται από την ύπαρξη ή όχι της άλλης.

Η ανάγκη για την οριοθέτηση της έννοιας της ψυχικής ασθένειας έχει υπάρξει από το 19^ο αιώνα. Είναι κλασική η μελέτη του Durkheim για τις αυτοκτονίες στη Δ. Ευρώπη και τη σύνδεση τους με τις κοινωνικές και ψυχιατρικές μεταβλητές τα έτη 1866-1888. Ο Esquirol μελέτησε τις αιτίες της αύξησης των εισαγωγών των ψυχικά ασθενών στο Παρίσι από το 1776 έως το 1836 και απέδειξε, πως αυτό οφειλόταν στην βελτίωση των ψυχιατρικών υπηρεσιών. Μία παρόμοια αύξηση ερεύνησε και ο Maudsley το 1872 στο Λονδίνο, την οποία απέδωσε τελικά στην εφαρμογή του Νόμου για την Ψυχική Αρρώστια, σύμφωνα με τον οποίο, ήταν απαραίτητη η καταγραφή των ασθενών και η θεραπεία τους σε ανθρωπιστικά πλαίσια. Για να υπάρξουν οι παραπάνω μελέτες γύρω από τις ψυχικές ασθένειες, οι ερευνητές τους βασίστηκαν στα αρχεία των

τότε ασύλων⁶. Την εποχή του Μεσαίωνα και της Αναγέννησης, η ψυχιατρική διάγνωση ήταν άγνωστη. Ο τότε ψυχικά ασθενής αντιμετωπιζόταν ως ένας δαιμονισμένος άνθρωπος. Οι αιτίες δηλαδή στις οποίες απέδιδαν την κατάσταση του είχαν να κάνουν με θρησκευτικά ζήτημα ή ακόμα και ζητήματα μαγείας⁷.

Σήμερα, τα άτομα που νοσούν από σοβαρές ψυχικές διαταραχές έρχονται αντιμετώπι με δυσκολίες που αφορούν την πνευματική, την προσωπική και κοινωνική τους ζωή. Οι δυσκολίες αυτές οδηγούν στη διάγνωση, η οποία ορίζει και θέτει από ποια συγκεκριμένη διαταραχή νοσεί κάποιος. Δεδομένο σε αυτές τις περιπτώσεις είναι, ότι οι άνθρωποι οδηγούνται σε μία μειωμένη ενεργητική, ψυχική, και πνευματική απόδοση καθώς και σε δυσκολίες στη διατήρηση κοινωνικών σχέσεων, με αποτέλεσμα συχνά να απομονώνονται κοινωνικά.

Ενώ υπάρχει μεγάλη συσσώρευση επιδημιολογικών και κλινικών ευρημάτων που παρουσιάζουν την ύπαρξη κοινωνικο-οικονομικών διαφοροποιήσεων σε σχέση με την εκδήλωση και το χρόνο διάρκειας μίας ψυχικής ασθένειας, η λεπτομερής εξέταση αυτών των δεδομένων που έχουν να κάνουν με τις κοινωνικο-οικονομικές ανισότητες είναι πάρα πολύ φτωχή⁸. Παραδοσιακά η ψυχιατρική κοινότητα μελετούσε τις ψυχικές ασθένειες σαν ένα ζήτημα ανεξάρτητο από το κοινωνικό πλαίσιο μέσα στο οποίο συμβαίνει⁹. Αυτό που φαίνεται να ισχύει ως σήμερα είναι, ότι τα άτομα που ανήκουν σε χαμηλά οικονομικά και κοινωνικά στρώματα έχουν περισσότερες πιθανότητες να νοσήσουν από ψυχικές διαταραχές κάποια στιγμή στη ζωή τους.

2.1. Ψυχικές Διαταραχές

Το σύνολο των ψυχιατρικών διαταραχών καλύπτει ένα αρκετά ευρύ φάσμα και είναι αρκετά σημαντικό για αυτή την έρευνα, έστω και συνοπτικά να αναφερθούν οι κυριότερες.

⁶Μαδιανός, Μ. Γ., ό. π., σ. 200, 201.

⁷ Foucault, M. (1987). *Mental illness and psychology*. United States of America: University of California Press, p. 64.

⁸ Ζήση, Α. (2012). Κοινωνικοοικονομικές ανισότητες και ψυχική υγεία: Η ψυχοκοινωνική εξήγηση. Στο Χ. Οικονόμου & Μ. Σπυριδάκης. *Ανθρωπολογικές και κοινωνιολογικές προσεγγίσεις της υγείας*. (σ. 107) Αθήνα: Εκδόσεις Ι. Σιδέρης.

⁹ Szasz, T. S. (1972). *The Myth of mental illness*. London: Paladin, p. 65.

Οι Αγχώδεις Διαταραχές, όπως είναι η Γενικευμένη Αγχώδης Διαταραχή ή η Διαταραχή κοινωνικού άγχους, έχουν ως βασικό σύμπτωμα-δυσκολία την αίσθηση του φόβου και του άγχους, όπως προκύπτει και από τις ονομασίες τους. Η εν δυνάμει παρουσία κάπου φοβογόνου ερεθίσματος για τον άνθρωπο, μπορεί να του δημιουργεί το άγχος της απειλής, κατάσταση η οποία μπορεί να οδηγήσει και σε κρίσεις πανικού. Ένα παράδειγμα είναι η αγοραφοβία, κατά την οποία το άτομο κατακλύζεται από φόβο, ότι δεν θα έχει τη δυνατότητα να διαφύγει, εάν νιώσει πανικό από ένα χώρο γεμάτο με κόσμο ή έναν πολύ μικρό χώρο, για αυτόν το λόγο και αποφεύγει συναντήσεις σε τέτοιους χώρους. Η Ιδεοψυχαναγκαστική Διαταραχή ανήκει και αυτή στις Αγχώδεις Διαταραχές, και αφορά ανθρώπους που απασχολούν συνεχώς τη σκέψη τους με επαναλήψεις, που δεν θεωρούνται υψίστης σημασίας ή αναγκαίες αντικειμενικά¹⁰. Τα συμπτώματα αυτής της διαταραχής έχουν να κάνουν κυρίως με την παρουσία απρόσκλητων ιδεοληψιών και ψυχαναγκασμών, φοβίες, έντονες αμφιβολίες και διαρκή έλεγχο, ενώ παρατηρείται και μία έντονη τάση προς την απόλυτη τάξη και ακρίβεια.

Υπάρχουν επίσης οι Διαταραχές Σίτισης και Πρόσληψης Τροφής, όπου παρατηρείται μία εμμονή με το βάρος του σώματος των ασθενών και ενώ συμβαίνει και σε άνδρες και σε γυναίκες να νοσούν από κάποια διαταραχή διατροφής, αυτές εντοπίζονται κυρίως σε νεαρές γυναίκες.

Οι Διαταραχές Προσωπικότητας αποτελούν άλλη μία κατηγορία των ψυχικών ασθενειών ή οποία με τη σειρά της διακρίνεται και αυτή από κάποιες υποκατηγορίες, όπως είναι η Παρανοειδής Διαταραχή Προσωπικότητας, η Αντικοινωνική Διαταραχή Προσωπικότητας κ.α. Ανάλογα την κατηγορία στην οποία ανήκουν οι ασθενείς, συχνά αντιμετωπίζουν δυσκολία συσχέτισης με τους γύρω τους, ενώ μπορεί να υιοθετούν και συμπεριφορές που φαίνονται εκκεντρικές ή αλλόκοτες στο κοινωνικό σύνολο. Επιπλέον σε κάποιους παρατηρείται συναισθηματική αστάθεια, ευαισθησία στην κριτική και την απόρριψη, ακόμη και τάσεις αυτοκαταστροφής.

Διαταραχές όπως η Κατάθλιψη και η Διπολική Διαταραχή ανήκουν στις Συναισθηματικές Διαταραχές. Η κατάθλιψη¹¹ έχει και αυτή αρκετούς τύπους ανάλογα με τα συμπτώματα κάθε φορά που υπερισχύουν. Σε γενικές γραμμές τα πιο συνήθη συμπτώματα των καταθλιπτικών είναι η σταθερά κακή διάθεση, η μειωμένη

¹⁰ Σακκάς, Π. (2016). *Η Ψυχιατρική αλλιώς...μέσα από πραγματικές ιστορίες και κυκλώματα υπολογιστών*. Αθήνα: ΒΗΤΑ medical arts, σ. 107.

¹¹ Η Κατάθλιψη επηρεάζει το 10% του παγκόσμιου πληθυσμού και αποτελεί μία ασθένεια, από την οποία αρκετός κόσμος δεν γνωρίζει ότι ταλαιπωρείται.

λειτουργικότητα, η μειωμένη κοινωνική συναναστροφή, η απάθεια, οι ενοχές, η αίσθηση αποτυχίας, και η απογοήτευση. Σε ορισμένες σοβαρές περιπτώσεις μπορεί να οδηγήσει και σε αυτοκτονικές τάσεις, στην προσπάθεια απαλλαγής από την αίσθηση όλων των παραπάνω.

Η Διπολική Διαταραχή ή αλλιώς μανιοκατάθλιψη, ως διαταραχή διάθεσης κινείται κυρίως ανάμεσα σε ακραίες εκφράσεις συναισθήματος εκτός φυσιολογικών ορίων. Εδώ ο ασθενής εναλλάσσεται από περιόδους φυσιολογικής ψυχικής κατάστασης, σε περιόδους κατάθλιψης, μανίας και υπομανίας. Τα κύρια συμπτώματα των μανιακών επεισοδίων είναι η υπερβολικά καλή διάθεση, η έντονη ενεργητικότητα, η μεγαλομανία, η μειωμένη αίσθηση κινδύνου, οι χαλαροί ηθικοί φραγμοί και η αϋπνία. Η κατάσταση υπομανίας περιλαμβάνει ακριβώς τα ίδια συμπτώματα, αλλά όχι σε υπερβολικό βαθμό. Είναι πιθανό ορισμένοι ασθενείς, να βιώνουν μόνο μανιακά επεισόδια ή υπομανίας, ενώ άλλοι να περνούν περιόδους τεράστιας και παθολογικής ευφορίας, η οποία μπορεί να καταλήγει στο άλλο άκρο, δηλαδή την κοινωνική απομόνωση και την έντονη αίσθηση θλίψης. Ένα από τα βασικά ζητήματα που προκύπτουν στους διπολικούς ασθενείς είναι, πως πολλές φορές ο άνθρωπος που βιώνει μία υπομανία ή ένα βαρύ μανιακό επεισόδιο δεν είναι σε θέση να το αντιληφθεί και αυτό γιατί, όπως αναφέρθηκε η αίσθηση του είναι τόσο υπερβολικά θετική που θεωρεί, ότι μπορεί να καταφέρει τα πάντα. Επομένως δεν αντιλαμβάνεται κάποιο πρόβλημα και αυτός είναι και ο λόγος που συχνότερα οι διπολικοί απευθύνονται στον ειδικό, όταν ξαφνικά περνούν στην καταθλιπτική φάση της ασθένειας.

Η σοβαρότερη ίσως ψυχική διαταραχή είναι η σχιζοφρένεια, η οποία ανήκει στις ψυχώσεις και περιλαμβάνει αρκετούς τύπους, κάποιοι από τους οποίους είναι η Παρανοειδής Σχιζοφρένεια, η Κατατονική μορφή σχιζοφρένειας κ.α. Πρόκειται για μία χρόνια ψυχική διαταραχή ή οποία δημιουργεί μεγάλες κοινωνικο-οικονομικές συνέπειες στους ασθενείς και τις οικογένειες τους¹². Τα σημαντικότερα συμπτώματα που περιλαμβάνονται σε αυτή επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό την αντίληψη των ασθενών σε σχέση με το τι είναι πραγματικό και τι όχι, από όσα βιώνουν. Η συμπτωματολογία της σχιζοφρένειας περιλαμβάνει αποδιοργανωμένο λόγο, αδράνεια, εμμονές, δυσκολία συγκέντρωσης, απάθεια, έλλειψη εκφραστικότητας, κοινωνική

¹²Ρακιτζή, Σ., & Γεωργιά, Π., & Ευθυμίου, Κ. (2016). *Παρέμβαση στη σχιζοφρένεια. Βιολογική και γνωσιακή-συμπεριφοριστική προσέγγιση*. Αθήνα: Ι.Ε.Θ.Σ., σ. 19.

απομόνωση και παραμελημένη εμφάνιση και προσωπική υγιεινή. Επιπλέον, συμπτώματα που χαρακτηρίζονται ιδιαίτερα σοβαρά είναι το παραλήρημα, η διαστρέβλωση της αντίληψης των αντικειμένων, η καχυποψία, ότι κάποιος θέλει να τους βλάψει και οι ψευδαισθήσεις είτε οπτικές είτε ακουστικές (άκουσμα φωνών).

Λόγω της σοβαρότητας αυτών των συμπτωμάτων, οι ασθενείς όταν βιώνουν κάποιο ψυχωτικό επεισόδιο ή γενικά σε περιόδους όπου υπάρχει έξαρση των συμπτωμάτων αδυνατούν, να αντιληφθούν τι είναι αληθινό και τι όχι με αποτέλεσμα να μη μπορούν να συναναστραφούν κοινωνικά ή να γίνουν κατανοητοί από το κοινωνικό τους περιβάλλον. Η μέση ηλικία εμφάνισης της δεν έχει οριστεί, ωστόσο φαίνεται πως εμφανίζεται συνήθως μεταξύ ηλικίας 16 και 30 ετών. Η σχιζοφρένεια αποτελεί την ψυχική ασθένεια με τα μεγαλύτερα ποσοστά στιγματισμού των ασθενών και μάλιστα η λέξη <<τρέλα>> έχει ταυτιστεί μαζί της.

2.1.1. Τα αίτια των ψυχικών διαταραχών.

Τη τελευταία δεκαετία παρατηρείται ιδιαίτερη ανησυχία, όσον αφορά το όλο και αυξανόμενο ποσοστό των ανθρώπων που νοσούν από ψυχικές ασθένειες.

Οι αιτίες που οδηγούν στην εμφάνιση των ψυχικών διαταραχών ποικίλουν από άνθρωπο σε άνθρωπο. Μάλιστα οι ειδικοί τονίζουν, ότι κάθε άνθρωπος που νοσεί αποτελεί μία και μοναδικά περίπτωση, η οποία πρέπει να αντιμετωπίζεται εξατομικευμένα. Συγκεκριμένα υποστηρίζουν, πως ο κάθε ασθενής νοσεί για διαφορετικούς λόγους και για αυτό το λόγο, οφείλει να αντιμετωπίζεται με βάση τα δικά του κοινωνικά και ιατρικά δεδομένα.

Το μοντέλο που κυριαρχεί σχετικά με την αιτιολογία εμφάνισης ψυχικών ασθενειών είναι το βιοψυχοκοινωνικό. Με βάση το συγκεκριμένο μοντέλο ο άνθρωπος αντιμετωπίζεται ως όλον και μελετάται η βιολογική του διάσταση, όπως τυχόν εγκεφαλικές βλάβες, η ψυχική του κατάσταση αλλά και το κοινωνικό περιβάλλον μέσα στο οποίο ζει. Όπως αναφέρθηκε και νωρίτερα, κάθε άνθρωπος νοσεί για διαφορετικό λόγο και σε συνδυασμό με διαφορετικούς παράγοντες.

Ωστόσο τελευταίες μελέτες δείχνουν, πως ο συνδυασμός δυσκολιών σε αυτά τα τρία πεδία μπορεί να οδηγήσει στην εμφάνιση κάποιας διαταραχής. Κατά το παρελθόν το βάρος δινόταν κυρίως στα βιολογικά αίτια και στην κληρονομική μεταφορά της ασθένειας. Σήμερα, αυτή η ερμηνεία είναι ιδιαίτερα σημαντική, αλλά δεν αρκεί για

τους ειδικούς. Παράγοντες όπως η οικογένεια, ο τρόπος με τον οποίο μεγαλώνει ένα παιδί, το σχολείο αλλά και οι ψυχοκοινωνικές συνθήκες γενικά είναι δυνατόν να πυροδοτήσουν και να συμβάλλουν στην γέννηση μίας διαταραχής.

Η περίπτωση του να νοσήσει κάποιος λόγω προδιάθεσης και κληρονομικότητας σαφώς υπάρχει. Ωστόσο, δεν οδηγεί σε βέβαιη εμφάνιση της ασθένειας. Οι πιθανότητες να νοσήσει αυξάνονται, όταν ο συγκεκριμένος άνθρωπος εκτεθεί σε δύσκολες καταστάσεις και ο οργανισμός του λόγω ευαλωτότητας δεν θα μπορέσει να ανταποκριθεί. Αντίστροφα, αν κάποιος παρά την προδιάθεση που μπορεί να έχει, διατηρεί μία ζωή χωρίς ιδιαίτερα προβλήματα είναι πιθανό η ψυχική ασθένεια να μην κάνει την εμφάνιση της ποτέ.

2.1.2. Ψυχιατρική μεταρρύθμιση και θεραπεία των ψυχικών διαταραχών

Το ζήτημα της θεραπείας των ψυχικά ασθενών αποτελεί ουσιώδη παράγοντα από τον οποίο εξαρτάται η πορεία των ασθενών.

Σε γενικά πλαίσια οι θεραπείες των ασθενών περιλαμβάνουν φαρμακευτική αγωγή η οποία πάντα πρέπει να συνταγογραφείται από τον ειδικό ψυχίατρο, ψυχοθεραπευτικές παρεμβάσεις αλλά και συμμετοχή σε ομάδες αυτοβοήθειας. Δεν απαιτούν όλες οι περιπτώσεις την ίδια αντιμετώπιση, καθώς κάθε ασθενής θα πρέπει να αντιμετωπίζεται εξατομικευμένα με βάση το ιατρικό και κοινωνικό ιστορικό του. Σε ορισμένες περιπτώσεις, όπως οι πιο "ελαφριές" διαγνώσεις, μπορεί να αρκεί μία πορεία ψυχοθεραπευτικών συνεδριών. Υπάρχουν όμως και "βαρύτερες", όπου η φαρμακευτική αγωγή θεωρείται απαραίτητη, ώστε να ρυθμιστούν και να βελτιωθούν τυχόν σοβαρά συμπτώματα, που δυσκολεύουν την καθημερινότητα όσων νοσούν. Την τελευταία δεκαετία γίνεται προσπάθεια από την Ψυχιατρική αλλά και την κοινότητα να ενταχθεί η ψυχοθεραπεία είτε ατομική είτε ομαδική στο θεραπευτικό πλάνο των ληπτών υπηρεσιών ψυχικής υγείας, σε συνδυασμό με τη λήψη φαρμάκων.

Μία νέα μορφή υποστηρικτικής θεραπείας αποτελούν και οι ομάδες αυτοβοήθειας. Οι ομάδες αυτές απευθύνονται σε ανθρώπους με ψυχιατρικές διαγνώσεις και παράλληλα διοργανώνονται από ψυχικά ασθενείς. Τα αποτελέσματα τέτοιων ομάδων φαίνονται να είναι αρκετά ελπιδοφόρα και μάλιστα λόγω της θετικής ανταπόκρισης που λαμβάνουν, δημιουργούνται και σεμινάρια ψυχικής ενδυνάμωσης

από λήπτες υπηρεσιών ψυχικής υγείας για λήπτες υπηρεσιών ψυχικής υγείας. Με έναν τρόπο η σύγχρονη θεραπεία φαίνεται, να περιλαμβάνει σε μεγάλο βαθμό τη φωνή των ίδιων των ασθενών, η οποία πλέον έχει λόγο στις αποφάσεις σχετικά με την υγεία τους.

Παλαιότερα, η Ψυχιατρική ως επιστήμη, δεν έδινε τόση σημασία στην αξία άλλων παραμέτρων, όπως είναι το υποστηρικτικό κοινωνικό πλαίσιο του ασθενούς σε σχέση με την πορεία του. Η εισαγωγή της ψυχανάλυσης στην Ψυχιατρική άνοιξε το δρόμο, ώστε να ιδωθούν οι ενδεχόμενες θετικές επιδράσεις της. Ουσιαστικά, μετέφερε το θεραπευτικό χώρο από το ψυχιατρείο στο γραφείο του ψυχαναλυτή¹³.

Σήμερα επικρατεί η αντίληψη, ότι ένας συνδυασμός φαρμακευτικής αγωγής και ψυχοθεραπείας συμβάλλει ορθότερα και πιο θεραπευτικά στις ψυχικές διαταραχές. Παράλληλα, η επανένταξη ανθρώπων που έχουν νοσηλευτεί σε ψυχιατρικά νοσοκομεία έχει συνδεθεί τα τελευταία χρόνια με την έννοια της ψυχοκοινωνικής αποκατάστασης. Η Συναινετική Διακήρυξη του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας και της Παγκόσμιας Εταιρίας για την Ψυχοκοινωνική Αποκατάσταση (WHO-WAPR) ορίζει την ψυχοκοινωνική αποκατάσταση ως << μία διαδικασία που πρέπει να δώσει στα άτομα με έκπτωση, ανικανότητα ή αναπηρία οφειλόμενη σε ψυχική ασθένεια όλες τις ευκαιρίες με σκοπό την επίτευξη ενός όσο το δυνατό υψηλότερου επιπέδου ανεξάρτητης λειτουργίας στη κοινότητα>>¹⁴. Πρόκειται λοιπόν για μια μετατόπιση από τη βιοϊατρική προσέγγιση στη ψυχοκοινωνική, η οποία δίνει βάση στην ατομικότητα και την προσωπική συμμετοχή στη θεραπεία όσο και στην κοινωνική αποδοχή είτε αυτή αφορά το κοινωνικό περιβάλλον του ασθενούς είτε τις δομές ψυχικής υγείας που έχουν τέτοιους στόχους. Τέτοιες δομές είναι τα Κέντρα Ημέρας, οι Κινητές Μονάδες και τα Κέντρα Ψυχικής Υγείας που λειτουργούν ως κοινοτικές δομές αλλά και οι Ξενώνες, τα Οικοτροφεία και τα Προστατευμένα Διαμερίσματα, που συμβάλλουν σταδιακά στον αποϊδρυματισμό των χρόνια νοσηλευόμενων ασθενών.

Την τελευταία δεκαετία έχουν υπάρξει σημαντικές αλλαγές σχετικά με τη φροντίδα των ψυχικά ασθενών. Πλέον ασκείται πίεση, ώστε ο νοσηλευθείς ασθενής να

¹³Μαδιανός, Μ. Γ. (1996). *Κοινωνία και ψυχική υγεία. Κοινωνική Ψυχιατρική και Κοινωνική Ψυχική Υγιεινή*. Δεύτερος Τόμος. Αθήνα: Καστανιώτης, σ. 191.

¹⁴ Συμβάλλειν.(χ. χ.) Διαθέσιμο στο : <https://symvallein.gr/%CE%B7-%CF%88%CF%85%CF%87%CE%BF%CE%BA%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CF%89%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B1%CF%80%CE%BF%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%AC%CF%83%CF%84%CE%B1%CF%83%CE%B7/> (Πρόσβαση 18/05/2021)

επιστρέφει στην κοινότητα όσο το δυνατόν γρηγορότερα¹⁵ και να αποφεύγεται η μεγάλη σε διάρκεια διαμονή σε ψυχιατρικά ιδρύματα. Ένα ολοπαγές ίδρυμα γενικά θα μπορούσε να λάβει τον ορισμό ενός τόπου, όπου ένας αριθμός ατόμων που βρίσκονται στην ίδια κατάσταση, ζουν και εργάζονται, αποκομμένα για ένα διάστημα από την κοινότητα. Εκεί περνούν δηλαδή μία εγκλειστη καθημερινότητα. Μία τέτοια περιγραφή ταιριάζει δυστυχώς και στις φυλακές και αυτό δημιουργεί μια περίεργη αίσθηση, αν κάποιος αναλογιστεί, ότι πολλά από τα χαρακτηριστικά τους, εντοπίζονται και σε ιδρύματα ψυχιατρικά, τα μέλη των οποίων δεν έχουν υπάρξει παράνομοι¹⁶.

Η ψυχιατρική περίθαλψη στην Ελλάδα το πρόσφατο παρελθόν αφορούσε τα εννέα υπερπλήρη ψυχιατρεία με 15-16.000 εγκλειστούς μέχρι το 1984. Ο μέσος όρος διαμονής ήταν πάνω από 2 χρόνια, ενώ ορισμένοι περνούσαν σχεδόν όλη τους τη ζωή στο Ψυχιατρείο της Λέρου ή του Δρομοκαϊτείου. Η κατάσταση στη Λέρο χαρακτηρίστηκε τραγική με τον αριθμό των εγκλειστών να γιγαντώνεται. Η απουσία κρατικής φροντίδας ώθησαν τότε κάποιους αγροτικούς γιατρούς, να διαμαρτυρηθούν στον Τύπο με αποτέλεσμα οι φωτογραφίες γυμνών αρρώστων να φτάσουν ως τον Ευρωπαϊκό Τύπο. Η Ελλάδα κατηγορήθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στις Βρυξέλλες για παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Τότε έγινε πρώτη φορά λόγος για <<μεταρρύθμιση>> και το πρόγραμμα Β 815/84 <<για την Ψυχιατρική Μεταρρύθμιση>> προέβλεπε πολλές αλλαγές στον χώρο της ψυχικής υγείας, μεταξύ των οποίων ήταν και η λειτουργία 400 νέων δομών με 25 Κέντρα Ψυχικής Υγείας. Το 1991 ιδρύεται και η Διεύθυνση Ψυχικής Υγείας από το Υπουργείο Υγείας, ενώ το 1999 το πρόγραμμα παίρνει το όνομα <<Ψυχαργός>>. Τέλος μέχρι το 2008 σταμάτησαν τη λειτουργία τους αρκετά ψυχιατρεία, όπως αυτό των Χανίων, της Κέρκυρας και της Τρίπολης¹⁷.

Η Ψυχιατρική Μεταρρύθμιση παρά τις αρχικές φιλοδοξίες που δημιούργησε και ενώ έφερε αλλαγές, τελικά αποδείχθηκε ημιτελής. Δεν κατάφερε να αποδομήσει την έννοια του εγκλεισμού και του περιορισμού της ελευθερίας στο βαθμό που έπρεπε,

¹⁵Goffman, E. (2012). *Η παραφροσύνη κατ' οίκον. Ψυχική ασθένεια, κοινωνική θέση και οικογένεια*. (μτφρ. Δ. Μακρυνιώτη). Αθήνα: Αλεξάνδρεια, σ. 36.

¹⁶Goffman, E. (1994). *Ασυλα. Δοκίμια για την κοινωνική κατάσταση των ασθενών του ψυχιατρείου και άλλων τροφίμων*. (μτφρ. Ξ. Κομνηνός). Αθήνα: Ευρύαλος, σ. 19.

¹⁷Μαδιανός, Μ. (2009). Οι περιπέτειες της ημιτελούς μεταρρύθμισης: Από την περίπτωση της <<Λέρου>> στο <<Ψυχαργός>>. Στο Γ. Σακέλλης (επιμ.). *Η Ψυχιατρική Μεταρρύθμιση στην Ελλάδα. Ανάγκες-Προτάσεις-Αύσεις*. (σ. 15-17). Συνήγορος του Πολίτη. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σακκουλά.

ενώ δεν έφερε μεγάλες τροποποιήσεις στις σχέσεις εξουσίας του ιατρικού προσωπικού των νοσοκομείων με τους ασθενείς.

Παρόλα αυτά, το θετικό βήμα σε όλο αυτό είναι, πως η θεραπεία περνά πια στην κοινότητα και δεν παραμένει μόνο σε ψυχιατρικά πλαίσια. Παλαιότερα η θεραπεία δεν ήταν ότι και σήμερα, αλλά καταντούσε πρόθεση για ιδρυματοποίηση των ανθρώπων, οι οποίοι ζούσαν έγκλειστοι και πολλές φορές πεινασμένοι, στα όρια του θανάτου. Προτεραιότητα δινόταν στα πολλά και βαριά φάρμακα με ανεπανόρθωτες πολλές φορές παρενέργειες, τα οποία δημιουργούσαν άβουλους ανθρώπους με κενό συναίσθημα. Επίσης, η θεραπεία προσανατολιζόταν και σε απάνθρωπες τεχνικές, οι οποίες φυσικά δεν οδηγούσαν σε καμία βελτίωση της κατάστασης των ασθενών. Μετά την Ψυχιατρική Μεταρρύθμιση, που σκοπό είχε την αποασυλοποίηση των ψυχικά ασθενών και την οικονομική, κοινωνική και επαγγελματική τους επανένταξη στη κοινότητα έχουν επέλθει μεγάλες αλλαγές στο πεδίο αυτό.

Τα τελευταία χρόνια Κέντρα Ημέρας, Ξενώνες και Οικοτροφεία που απαρτίζονται από ψυχιάτρους, ψυχολόγους, νοσηλευτές, κοινωνικούς λειτουργούς και κοινωνιολόγους έχουν αναλάβει μεγάλο μέρος αυτών των ασθενών, ως προσπάθεια να υπάρξει θεραπεία στην κοινότητα με δράσεις βασισμένες σε ψυχοθεραπευτικά πλάνα, σε συνδυασμό με τη φαρμακευτική αγωγή. Παράλληλα, Κοινωνικοί Συνεταιρισμοί Περιορισμένης Ευθύνης (Κοι.Σ.Π.Ε) συστάθηκαν σε όλη την Ελλάδα με σκοπό την υποστήριξη και επαγγελματική επανένταξή τους.

Σήμερα λοιπόν, βαρύτητα δίνεται στην αξιοπρέπεια αυτών των ανθρώπων και αυτοί σε συνεργασία με τον γιατρό ή τον ψυχοθεραπευτή τους συναποφασίζουν πια το πλάνο της θεραπείας τους. Αυτός είναι και ο λόγος που πλέον πιο συχνά από ότι στο παρελθόν, άνθρωποι με ψυχικές διαταραχές ζουν φυσιολογικά, έχουν φίλους, κοινωνική και ερωτική ζωή αλλά και εργάζονται.

2.1.3. Κοινωνική στάση απέναντι στην ψυχική ασθένεια

Το πώς αντιλαμβάνεται κάποιος την ψυχική υγεία και ασθένεια έχει να κάνει με τις εμπειρίες των ανθρώπων, που δημιουργούνται μέσω των σχέσεων που αναπτύσσουν αλλά και τις αντιλήψεις που τελικά διαμορφώνονται για αυτές τις έννοιες. Στα πλαίσια αυτά μπορεί να μιλήσει κάποιος για κοινωνικά κατασκευασμένες αντιλήψεις.

Η στάση προσδιορίζεται ως κάτι σταθερό, μία γνώμη για παράδειγμα που διατηρείται στο χρόνο και που μπορεί να έχει θετικό, αρνητικό ή ουδέτερο πρόσημο σε σχέση με το αντικείμενο, βάσει του οποίου αυτή δημιουργείται.

Είναι δεδομένο, πως οι κυρίαρχες τάσεις του πληθυσμού απέναντι στους ανθρώπους που νοσούν ψυχικά φέρουν αρνητικό πρόσημο, αυτό της απόρριψης, της προκατάληψης, ακόμα και του φόβου, που δυσκολεύουν τη διαδικασία ενσωμάτωσής τους στη κοινωνία. Σε αυτό οφείλονται πολλοί παράγοντες, ένας από τους οποίους είναι, ότι η κοινωνική στάση ως κατασκευασμένη αντίληψη είναι μία μαθημένη κατάσταση. Μαθαίνει δηλαδή κάποιος με κάποιο τρόπο, πώς θα αισθανθεί ή πώς θα συζητήσει για αυτούς τους ανθρώπους από μικρή ηλικία και με βάση τις αναπαραστάσεις από το δικό του κοινωνικό περιβάλλον.

Με άλλα λόγια, το πώς προσλαμβάνει κάποιος την ψυχική υγεία και ασθένεια έχει άμεση σχέση με τις πολιτισμικές καταβολές του ατόμου. Πολλές φορές στην κοινή γνώμη επικρατεί ο φόβος της <<παρανοϊκής επίθεσης>> ή ότι ο <<τρελός κυκλοφορεί ελεύθερος>>, ενώ από την άλλη υπάρχει και η ευαισθησία του να μην υπάρχουν αυθαίρετοι εγκλεισμοί ανθρώπων σε ψυχιατρεία¹⁸. Τα περισσότερα στερεότυπα για τις ψυχικές διαταραχές έχουν εδραιωθεί στο μυαλό των ανθρώπων γιατί είναι μαθημένα από την παιδική τους ηλικία και διατηρούνται και αργότερα καθώς επαναλαμβάνονται πολλές φορές από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και την καθημερινή συζήτηση¹⁹.

Οι διαγνωσμένες ψυχικές ασθένειες μπορούν να ιδωθούν ως <<ταμπέλες>>, που οδηγούν τις προσδοκίες αλλά και τις αντιδράσεις του ψυχιατρικού προσωπικού σε σχέση με τους ασθενείς²⁰. Βέβαια γενικότερα ο τρόπος αντίδρασης των ανθρώπων εξαρτάται από τη φύση της νόσου από την οποία πάσχει κάποιος.

Ορισμένες ψυχιατρικές διαταραχές δημιουργούν ένα ποσοστό αναπηρίας στους ανθρώπους, κάτι που δυνητικά περιορίζει τις κοινωνικές συνήθειές τους, με αποτέλεσμα αυτή η μειωμένη λειτουργικότητά τους, να μειώνει και τις πιθανότητες για λειτουργική συνύπαρξη στην κοινότητα.

Η αναπηρία ως έννοια και ως <<όρος>> απομονώνει. Όταν είναι εμφανής όπως για παράδειγμα σε άτομα με κινητικά προβλήματα δημιουργεί την αίσθηση του

¹⁸Παρασκευόπουλος, Ν., & Κοσμάτος, Κ. (1997). *Ο Αναγκαστικός εγκλεισμός του ψυχικά ασθενή σε ψυχιατρείο. Νομοθετική ρύθμιση, πρακτική εφαρμογή*. Αθήνα-Κομοτηνή: Αντ. Ν. Σάκκουλα, σ. 11.

¹⁹Scheff, T. J. (2007). *Being mentally ill. A sociological theory*. United States of America: Aldine Transaction, p. 84, 85.

²⁰ Bowers, L. (1998). *The Social Nature of Mental Illness*. London: Routledge, p. 79.

αδύναμου, αυτού που δεν είναι ικανός να κάνει κάτι. Όταν όμως εξετάζεται η έννοια αυτή και αφορά ψυχικά άρρωστο άνθρωπο, τότε μπορεί η πρόσληψη της αναπηρίας να δημιουργήσει το αίσθημα του φόβου από την πλευρά των μη ψυχικά αρρώστων. Όταν κάτι δεν είναι εμφανές και απλά υπονοείται κάποιο πρόβλημα (τη φύση του οποίου δεν γνωρίζουμε), τότε επικρατεί το άγνωστο, που φοβίζει.

Από τη στάση των ανθρώπων απέναντι στους ψυχικά ασθενείς τις περισσότερες φορές, γεννάται και η ανισότητα. Η έννοια της αρρώστιας, όπως είναι σχηματισμένη στην κοινωνική αντίληψη έχει άμεση σχέση με την ικανότητα ή όχι κάποιου να εργάζεται ή ακόμα και να φέρνει εις πέρας τις υποχρεώσεις του ως μέλος της κοινωνίας.

Η εργασία, πεδίο στο οποίο δημιουργούνται ανισότητες, πέρα από το γεγονός, ότι εξασφαλίζει εισόδημα και ότι είναι αναπόσπαστο κομμάτι της κοινωνικής ζωής, συμβάλλει στη διατήρηση της αυτό-εικόνας αλλά και στη διατήρηση της ποιότητας και της κανονικότητας στην καθημερινότητα του ψυχικά ασθενούς. Οι ψυχικά πάσχοντες ωστόσο έχουν ελάχιστες επαγγελματικές ευκαιρίες²¹. Για τον λόγο αυτό έχουν συσταθεί Κοινωνικοί Συνεταιρισμοί Περιορισμένης Ευθύνης (Κοι.Σ.Π.Ε.) οι οποίοι παρέχουν ένα προστατευμένο πλαίσιο εργασίας σε ψυχικά ασθενείς, που διατηρούν την λειτουργικότητα τους. Σε παγκόσμια κλίμακα αποτελούν μία σύγχρονη μορφή απασχόλησης για άτομα με ψυχοκοινωνικές δυσκολίες. Στόχος τους αποτελεί η κοινωνικοοικονομική ενσωμάτωση και η επαγγελματική επανένταξη.

Κεφάλαιο 3

Η θεωρία των κοινωνικών αναπαραστάσεων

Αφού αναλύθηκαν όλα τα βασικά σημεία γύρω από τον όρο ψυχική ασθένεια η εργασία προχωρά στην ανάλυση της θεωρίας των κοινωνικών αναπαραστάσεων. Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις συνέβαλαν σε μεγάλο βαθμό στο πεδίο της Κοινωνικής Ψυχολογίας και θεωρούνται μεταγενέστερη θεωρία σε σχέση με τις συλλογικές αναπαραστάσεις του Durkheim, ο οποίος έθεσε το ερώτημα της σχέσης μεταξύ ατομικών και

²¹Ζήση, Α. (2002). *Επανένταξη χρόνιων ψυχικά πασχόντων. Εμπειρικά ευρήματα, νέες προσεγγίσεις και προοπτικές*. Αθήνα: ΤΥΠΩΘΗΤΩ – ΓΙΩΡΓΟΣ ΔΑΡΔΑΝΟΣ, σ. 51.

συλλογικών αναπαραστάσεων στο δοκίμιο που έγραψε το 1898²², και για αυτό το λόγο, δεν θα πρέπει να ταυτίζονται.

Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις είναι νοητικές οντότητες, που βρίσκονται πίσω από τις αιτιολογήσεις μας για τα γεγονότα, και οι οποίες δημιουργούνται είτε από αφηρημένα είτε από συγκεκριμένα στοιχεία. Σε κάθε διαφορετική αναπαράσταση του ανθρώπου, αυτά τα στοιχεία έχουν μία καθορισμένη δομή και μάλιστα τα συγκεκριμένα στοιχεία θεωρούνται περισσότερο σημαντικά για τις κοινωνικές αναπαραστάσεις²³.

Είναι ουσιαστικά εικόνες, σχήματα, ιδέες, που σε μία προσπάθεια οι άνθρωποι να επικοινωνήσουν μεταξύ τους και να αντιληφθούν τον κόσμο, χρειάζεται να χρησιμοποιήσουν. Οι παρελθοντικές εμπειρίες του ανθρώπου, οι οποίες συμπεριλαμβάνουν όλα τα παραπάνω, δεν είναι εμπειρίες νεκρές. Αντίθετα, συνεχίζουν να είναι ενεργές, να αλλάζουν και να διεισδύουν στις παρούσες εμπειρίες του. Μάλιστα, οι εικόνες από το παρελθόν του, μπορεί να είναι πιο αληθινές από αυτές που ζει στο παρόν. Η ιδιόμορφη δύναμη των αναπαραστάσεων προέρχεται από την επιτυχία, με την οποία ελέγχουν την πραγματικότητα του σήμερα, διαμέσου της πραγματικότητας του χθες και μέσω της συνέχειας, που αυτή προϋποθέτει²⁴. Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις μπορούν να δώσουν μορφή σε ένα αντικείμενο, όσον αφορά τη λειτουργία τους, ενώ βοηθούν τα άτομα να επικοινωνήσουν, κάνοντας το ξένο, οικείο, αλλά και δίνοντας τη δυνατότητα σε κάποιον να αξιολογήσει και να δώσει νόημα σε αυτό, το οποίο βιώνει.

Ο όρος <<κοινωνικός>> έχει συνδεθεί με τον όρο <<αναπαράσταση>> με τον ίδιο τρόπο, που έχει συνδεθεί και με άλλους, όπως είναι η <<κοινωνική νόηση>> και ο <<κοινωνικός λόγος>>²⁵. Για τον Moscovici, οι αναπαραστάσεις θεωρούνται κοινωνικές και όχι ατομικά φαινόμενα για τρεις λόγους. Αρχικά, απορρέουν από την κοινωνική διάδραση και επομένως, εμπεριέχουν επικοινωνιακές διεργασίες. Δεύτερον, παρέχουν έναν συμφωνημένο κώδικα επικοινωνίας και κάνουν τους ανθρώπους, να

²²Αντωνοπούλου, Μ. Ν. (2008). *Οι Κλασικοί της Κοινωνιολογίας. Κοινωνική Θεωρία και Νεότερη Κοινωνία*. Αθήνα: Σαββάλας, σ. 268.

²³Potter, J., & Wetherell, M. (2007). *Λόγος και Κοινωνική Ψυχολογία. Πέρα από τις στάσεις και τη συμπεριφορά*. (μτφρ. Έ. Αυγητά & Α. Τσονίδης), (επιμ. Ν. Μποζατζής). Αθήνα: Μεταίχμιο, σ. 194, 195.

²⁴ Moscovici, S. (2000). *Social Representations. Explorations in Social Psychology*. Cambridge: Polity, p. 24.

²⁵Moscovici, S. (2017). *Το Σκάνδαλο της κοινωνικής σκέψης. Κείμενα για τις κοινωνικές αναπαραστάσεις*. (επιμ. Σ. Παπαστάμου). Αθήνα: Πεδίο, σ. 50.

είναι σε θέση να κατανοούν ποιό πράγμα συζητείται, όταν έχουν μοιραστεί από κοινού κάποιες αναπαραστάσεις. Τρίτον, οι αναπαραστάσεις είναι κοινωνικές, γιατί αποτελούν ενοποιητική και ομογενοποιητική δύναμη²⁶. Αυτό συμβαίνει, καθώς τα άτομα που έχουν κοινές αναπαραστάσεις και μπορούν να κατανοήσουν με παρόμοιο τρόπο τον κόσμο σύμφωνα με αυτές, αποτελούν κοινωνικές ομάδες, οι οποίες μοιράζονται κοινές νοηματοδοτήσεις.

Κάθε φορά που επιθυμεί κάποιος να ερμηνεύσει ένα γεγονός, κάνει χρήση των αναπαραστάσεων που έχει από το παρελθόν του, ενώ σε περιπτώσεις που φαίνεται να υπάρχει διαφωνία μεταξύ αναπαράστασης και πραγματικότητας, τότε αυτή μεταμορφώνεται σε κάποια άλλη ή απλά εξελίσσεται.

Όταν δεν υπάρχει προηγούμενη αναπαράσταση, θα πρέπει το νέο αντικείμενο να αντιμετωπιστεί σε δύο στάδια, γνωστά ως <<αγκυροβόληση>> και <<αντικειμενοποίηση>>. Στο πρώτο στάδιο, αυτό της αγκυροβόλησης, το νέο αντικείμενο αντιστοιχίζεται με μια υπάρχουσα αναπαράσταση ή με κάποια στοιχεία αυτής, ώστε να γίνει περισσότερο οικείο. Στο δεύτερο στάδιο, αυτό της αντικειμενοποίησης, έρχεται η μετατροπή του σε πολύ συγκεκριμένο και απεικονισμένο στοιχείο της αναπαράστασης, ώσπου τελικά γίνεται μέρος της πραγματικότητας²⁷.

Κεφάλαιο 4

Κοινωνικό στίγμα – Στερεότυπα

Το ζήτημα της ταυτότητας, ως ζήτημα επικύρωσης του πώς βιώνει κάποιος το <<είναι>> του, συνυπάρχει ταυτόχρονα σε κάθε στιγμή με ένα άλλο ζήτημα εξίσου σημαντικό, αυτό που αφορά την ετερότητα. Το τι η ταυτότητα και η ετερότητα σημαίνουν και πώς αλληλεπιδρούν, είναι ακριβώς αυτό που σκιαγραφούν και πολλές φορές φέρνουν στο φως καταστάσεις χαρακτηρισμένες από τον στιγματισμό διαφόρων κοινωνικών ομάδων. Στο πλαίσιο δηλαδή που κάποιος δεν μοιράζεται την ίδια

²⁶ Potter, J., & Wetherell, M., ό.π., σ. 196-197.

²⁷ Ο.π., σ. 197-198.

ταυτότητα με κάποιον άλλο. Επομένως, η έννοια της ομοιότητας ή του <<κοινού>> έρχεται να προστεθεί στο ζήτημα αυτό.

Ο τρόπος με τον οποίο κάποιος διαμορφώνει τη προσωπικότητα του και άρα τον εαυτό του, εξαρτάται άμεσα από τη σχέση του με τους άλλους ανθρώπους²⁸, ενώ το ίδιο συμβαίνει και με τη συλλογική ταυτότητα που χαρακτηρίζει κάποια κοινωνική ομάδα. Η ταυτότητα δεν υφίσταται χωρίς την ετερότητα, και όπως αναφέρθηκε και παραπάνω η έννοια της ομοιότητας και της διαφοράς δεν έχουν νόημα χωρίς η μία την άλλη. Και οι δύο εντοπίζονται στην ταυτότητα²⁹. Οτιδήποτε νέο και διαφορετικό θα γίνει αντιληπτό ως τέτοιο εξαιτίας της προσδιορισμένης ταυτότητας που έχει δοθεί σε κάποιον.

Η κοινωνική κατηγοριοποίηση έχει οδηγήσει στην συχνή ανάδυση των στερεοτυπικών εκφράσεων, σε τέτοιο βαθμό, που σαν φαινόμενο διατηρείται σταθερά στην καθημερινότητα του ανθρώπου.

Στερεότυπο θεωρείται μία υπεραπλουστευμένη αναπαράσταση/εκδοχή μίας ομάδας, ενός γεγονότος ή ενός ατόμου. Η λέξη αυτή σκιαγραφεί τον αδιάλλακτο και απόλυτο χαρακτήρα των στερεοτύπων. Ένα διακριτό χαρακτηριστικό είναι αρκετό για να σχηματίσουν οι άνθρωποι γνώμες για κάποιον, κάτι που άμεσα μπορεί να οδηγήσει στην στερεοτυπική απεικόνισή του³⁰.

Συχνά παρατηρείται η χρήση στερεοτύπων ή στερεοτυπικών εκφράσεων από τα μέσα, είτε μέσω των ειδήσεων είτε μέσω των ψυχαγωγικών προγραμμάτων. Η εικόνα του μετανάστη, οι ψυχικά ασθενείς κ.α., είναι ορισμένα παραδείγματα κοινωνικών ομάδων που πολλές φορές έχουν αντιμετωπιστεί στερεοτυπικά.

Σε κάθε κοινωνία, όπου διατηρούνται κοινωνικά κανονιστικά πρότυπα ταυτότητας, έρχεται ως επακόλουθη και η ανάγκη, να υπάρξει η ορθή διαχείριση του στίγματος. Στο σημείο αυτό είναι σημαντικό να ειπωθεί πως, η διαφορετικότητα είναι αυτή, που θα πρέπει να γίνει αντιληπτή και κατανοητή. Για να συμβεί όμως αυτό, είναι απαραίτητο να ερευνηθεί το <<σύνηθες>> και όχι το διαφορετικό.

Η ύπαρξη του κοινωνικού στίγματος αφορά γενικά σωματικές ατέλειες, ατέλειες του χαρακτήρα, ατέλειες που έχουν να κάνουν με τη φυλή, το φύλο, τη

²⁸ Τσουκαλάς, Κ. (2010). *Η Επινόηση της ετερότητας. <<Ταυτότητες>> και <<Διαφορές>> στην εποχή της παγκοσμιοποίησης*. Αθήνα: Καστανιώτης, σ. 35.

²⁹ Jenkins, R. (2007). *Κοινωνική ταυτότητα*. (εισαγ. Χ. Λυριτζής). Αθήνα: Σαββάλας, σ. 29.

³⁰ Silverblatt, A., & Ανδριοπούλου, Ε. (2017). *Παιδεία στα Μέσα Επικοινωνίας. Σημεία - Κλειδιά για την Ερμηνεία των Μηνυμάτων των Μέσων*. Χανιά: Πυξίδα της Πόλης, σ. 91.

θηρσκειά αλλά και την εθνότητα των ανθρώπων. Γίνεται λόγος επομένως, για χαρακτηριστικά εκ γενετής, μόνιμα ή προσωρινά αλλά και επίκτητα. Κάποιες κατηγορίες ανθρώπων που θεωρούνται στιγματισμένες είναι οι χρήστες ναρκωτικών ουσιών, οι αλκοολικοί, οι χρόνια πάσχοντες, οι ομοφυλόφιλοι, τα άτομα με σωματικές αναπηρίες, οι κατάδικοι, οι ψυχασθενείς, οι μετανάστες, οι πόρνες κ.α. Όλοι αυτοί <<παρεκκλίνουν>> κοινωνικά, έχοντας ως κοινό άξονα, πως καταπατούν τα ισχύοντα κυρίαρχα κανονιστικά πρότυπα περί ταυτότητας και αλλάζουν τις προσδοκίες των υπολοίπων ανθρώπων οι οποίοι συμμετέχουν στην αλληλεπίδραση σε σχέση με τα γνωρίσματα, που θα περίμενε κανείς να έχουν. Το γεγονός της παρέκκλισης αυτής, συνιστά τη κύρια αιτία, για την οποία θεωρούνται περιθωριοποιημένοι κοινωνικά³¹.

Η συζήτηση γύρω από το στίγμα οδηγεί, στο να δει κάποιος σύμφωνα με τον Γκόφμαν, πως όλοι οι άνθρωποι, όταν μελετούν και κρίνουν μεμονωμένα άτομα, σύμφωνα με τους όρους των ισχυόντων κανονιστικών προτύπων και μένοντας στα άμεσα ορατά χαρακτηριστικά τους, αυτό που συμβαίνει είναι να διαμεσολαβούν κοινωνικές προκαταλήψεις.

Υπό αυτή την έννοια, το στίγμα ερμηνεύεται ως κοινωνική κατασκευή, σύμφωνα με την οποία, η κοινωνία είναι αυτή, που επινοεί κατηγορίες και τοποθετεί με κάποια κριτήρια τους ανθρώπους σε αυτές και με βάση αυτό αποδίδει και τις ανάλογες σημασίες σε κάθε γνώρισμα. Το αποτέλεσμα, είναι να δημιουργείται η εντύπωση, πως κάποια από αυτά τα γνωρίσματα είναι συνήθη και φυσιολογικά και κάποια άλλα αφύσικα και απαξιωτικά³².

Στο στίγμα έχει δοθεί νόημα λόγω των απαιτήσεων της κοινωνικής τάξης³³. Πολλές ψυχοκοινωνικές θεωρίες προβλέπουν χαμηλά επίπεδα αυτοεκτίμησης σε ανθρώπους ή ομάδες που έχουν βιώσει στιγματισμό³⁴.

Ο ορισμός με τον οποίο προσδιόρισε το στίγμα ο Goffman, αφορά τη διάκριση μεταξύ της <<εν δυνάμει κοινωνικής ταυτότητας>> και στην <<καθαυτό κοινωνική ταυτότητα>>. Τις κατηγοριοποιήσεις δηλαδή από τη μία που κάνουμε στην καθημερινότητα για κάποιον και τα γνωρίσματα από την άλλη που πραγματικά διαθέτει

³¹Goffman, E. (2001). *Στίγμα. Σημειώσεις για τη Διαχείριση της Φθαρμένης Ταυτότητας*. (εισαγ. & μτφρ. Δ. Μακρυνιώτη). Αθήνα: Αλεξάνδρεια, σ. 16.

³²Ο. π., σ. 16.

³³Lee, G., & Loveridge, R. (1987). *The Manufacture of Disadvantage. Stigma and Social Closure*. Philadelphia: Open University Press, p. 3.

³⁴Stangor, C. (2000). *Stereotypes and Prejudice*. Philadelphia: Psychology Press, p. 354.

κάποιος³⁵. Είναι δηλαδή μία αρνητική αντίδραση σε κάποιον που μειονεκτεί με οποιονδήποτε τρόπο.

Το στίγμα στους ψυχικά ασθενείς στηρίζεται κυρίως στην πεποίθηση, ότι οι αυτοί οι άνθρωποι είναι επικίνδυνοι, μπορούν να γίνουν βίαιοι συχνότερα σε σχέση με κάποιον χωρίς ψυχιατρική διάγνωση, δεν είναι ικανοί να εργαστούν και να ζήσουν αυτόνομα. Το στιγματισμένο άτομο είναι για το σύνολο μία αναπαράσταση της απόκλισης από κάτι φυσιολογικό και κανονικό. Σήμερα πολλοί άνθρωποι στιγματισμένοι, όπως οι ψυχικά ασθενείς έρχονται στο περιθώριο της κοινωνίας, ενώ παράλληλα δυσκολεύονται να εργαστούν και γενικά να ενταχθούν στην κοινωνία³⁶. Γενικότερα ο λόγος για έναν από τους κύριους χαρακτηρισμούς τους ως επικίνδυνοι είναι η αίσθηση του απρόβλεπτου, που θεωρούν πολλοί, ότι έχει η σκέψη τους.

Το κοινωνικό στίγμα που περιβάλλει τη σχιζοφρένεια, μία από τις σοβαρότερες ψυχιατρικές διαγνώσεις κάνει ακόμα και τους ειδικούς ψυχικής υγείας σκεπτικούς στο πως θα ανακοινώσουν μία τέτοια διάγνωση και στους ασθενείς τους ίδιους αλλά και στις οικογένειες τους, οι οποίες πολλές φορές αρνούνται πεισματικά την ύπαρξη αυτής της διάγνωσης³⁷.

4.1. Κοινωνικός αποκλεισμός-Μειονότητες

Κατά τη δεκαετία του 1970, τα κοινωνικά φαινόμενα, που ερμηνεύονταν ως αποκλεισμός, άρχισαν πλέον να προσδιορίζονται με τον όρο *περιθώριο*. Από την επόμενη δεκαετία όμως, άρχισε εκ νέου να χρησιμοποιείται για τα αντίστοιχα φαινόμενα ο όρος κοινωνικός αποκλεισμός³⁸, ως ένα πολυδιάστατο φαινόμενο.

³⁵Nettleton, S. (2002). *Κοινωνιολογία της υγείας και της ασθένειας*. (μτφρ. Α. Βακάκη & επιμ. Δ. Αγραφιώτης). Αθήνα: ΤΥΠΩΘΗΤΩ - ΓΙΩΡΓΟΣ ΔΑΡΔΑΝΟΣ, σ. 135.

³⁶Αργυριάδης, Α. (2015). *Η Πολιτισμική κατασκευή της διαφορετικότητας. Το παράδειγμα του ψυχο-παθή*. Αθήνα: Πεδίο, σ. 125-128.

³⁷Κονταξάκης, Β. Π., & Κόλλιας, Κ. Θ., & Χαβάκη-Κονταξάκη, Μ. Ι. (2008). *Πρώιμες ψυχωσικές εκδηλώσεις. Σημεία, Συμπτώματα & Παρεμβάσεις*. Αθήνα: ΒΗΤΑ medical arts, σ. 1.

³⁸Καυταντζόγλου, Ι. Α. (2006). *Κοινωνικός αποκλεισμός: Εκτός, εντός και υπό. Θεωρητικές, ιστορικές και πολιτικές καταβολές μιας διφορούμενης έννοιας*. Αθήνα: Σαββάλας, σ. 39.

Ο κοινωνικός αποκλεισμός αφορά μία διαδικασία, κατά την οποία μεμονωμένα άτομα, ομάδες ή οικογένειες στερούνται τους πόρους που απαιτούνται, ώστε να μπορούν, να συμμετέχουν στην οικονομική, κοινωνική και πολιτική ζωή μίας κοινωνίας. Όλη αυτή η διαδικασία είναι δυνατόν, να οφείλεται σε παράγοντες όπως η φτώχεια ή γενικά η διάκριση η οποία συντηρείται μεταξύ των μελών μίας κοινωνίας³⁹.

Ο αποκλεισμός είναι μία κοινωνική διαδικασία, η οποία μπορεί, να συνδεθεί με τα φαινόμενα του στίγματος και των στερεοτύπων, ενώ παράλληλα σκιαγραφεί την ύπαρξη ποικιλίας κοινωνικών προβλημάτων. Οδηγεί στην αποκοπή όσων είναι αποκλεισμένοι από τις ευκαιρίες και τις υπηρεσίες, που παρέχουν οι κοινωνίες και στις οποίες όλα τα μέλη της θα έπρεπε να έχουν πρόσβαση. Κάποια κοινωνικά προβλήματα που συνδέονται με τον κοινωνικό αποκλεισμό είναι: η έλλειψη ίσων ευκαιριών εργασίας, η ανισότητα στις παροχές υγείας, η φτώχεια, η χρήση ουσιών κ.α. Παράλληλα, παρατηρείται σε έναν βαθμό και περιορισμός των ατομικών και κοινωνικών τους δικαιωμάτων, κάτι που είναι ξεκάθαρο και από τα όσα αναφέρθηκαν παραπάνω.

Κεφάλαιο 5

Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας

Για τις ανάγκες της παρούσας εργασίας είναι ιδιαίτερα σκόπιμο, να εξεταστεί και το πεδίο της μαζικής επικοινωνίας. Τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας ακολούθησαν όλη την εξέλιξη της τεχνολογίας. Ξεκινώντας από τον γραπτό λόγο και το χαρτί, φτάνοντας ως τη μηχανή με τον κινηματογράφο και καταλήγοντας στην σύγχρονη ψηφιακή τεχνολογία. Χρειάστηκαν αρκετά χρόνια βέβαια για όλη αυτή την πορεία⁴⁰.

Όσον αφορά την επικοινωνία που χαρακτηρίζει τα μέσα, αποτελεί σύμφωνα με το Luhmann, τον κυρίαρχο σκοπό της ίδιας της κοινωνικής συνύπαρξης⁴¹, και

³⁹Pierson, J. (2002). *Tackling Social Exclusion*. London: Routledge, p. 7.

⁴⁰Ασλανίδου, Σ., & Carrier, J. P. (2004). *Θεωρητικές Προσεγγίσεις για την ανάλυση των ΜΜΕ*. Αθήνα: Τυπωθήτω, σ. 14.

⁴¹Μαγκλάρας, Β. (2013). *Θεωρίες Κοινωνικών Συστημάτων. Parsons, Luhmann, Habermas*. Αθήνα: Ι. Σιδέρης, σ. 113.

επομένως αυτή παράγεται μέσα από την κοινωνία ως βασικό συστατικό της⁴². Ως τύπους επικοινωνίας μπορεί κάποιος να διακρίνει την εσωτερική, η οποία λαμβάνει χώρα με τον εαυτό μας, τη διαπροσωπική κατά την οποία απαιτούνται πάνω από ένα άτομο κι τέλος τη μαζική. Κατά τη μαζική επικοινωνία, τα μηνύματα επικοινωνούνται μέσα από ένα κανάλι επικοινωνίας (π.χ. ραδιόφωνο, τηλεόραση, διαδίκτυο) προς μία μεγάλη ομάδα ανθρώπων, οι οποίοι συνήθως δεν βρίσκονται σε άμεση επαφή με τον επικοινωνητή⁴³, αφού αυτός διαχωρίζεται χρονικά αλλά και χωρικά από το κοινό του και επομένως θεωρείται άγνωστος προς αυτό.

Η επικοινωνία είναι μία ενεργητική, δυναμική διαδικασία. Η ίδια η δυναμική της μαζικής επικοινωνίας, η οποία τροφοδότησε και τροφοδοτήθηκε από ευρύτερες τεχνολογικές, οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές μεταβολές, οδήγησε στην εμφάνιση μετα-μαζικών ή νέων μαζικών μέσων και ο συνδυασμός των μεταβολών στην επικοινωνία και το υπόλοιπο κοινωνικό περιβάλλον έχουν συμβάλλει, ώστε οι σύγχρονες κοινωνίες να θεωρούνται και κοινωνίες των μέσων, μετασχηματίζοντας τον τρόπο παραγωγής, αλλά και τον τρόπο κυριαρχίας σ' αυτές. Αυτό οδηγεί στο συμπέρασμα, πως τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας, μαζί με τα νέα μαζικά μέσα (π.χ. τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης), αποκτούν κεντρικό διαμεσολαβητικό ρόλο στη ζωή των θεσμών και των κοινωνικών συστημάτων⁴⁴ των σύγχρονων κοινωνιών. Η χρήση των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας είναι αναπόσπαστο μέρος της ζωής της μέσης Δυτικής οικογένειας.

5.1. Τελικά υπάρχει επιρροή από τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας?

Οι πρώτες εμπειρικές ψυχο-κοινωνιολογικές έρευνες, που αφορούν την επίδραση των μέσων, πραγματοποιήθηκαν στην μεταπολεμική Αμερική και ήταν επηρεασμένες από το κυρίαρχο σχήμα της επικοινωνίας <<πομπός>>-<<δέκτης>>⁴⁵.

⁴²Ritzer, G. (2012). *Σύγχρονη Κοινωνιολογική Θεωρία*. (επιμ. Ι. Καντανζόγλου). Αθήνα: Κριτική, σ. 277.

⁴³Silverblatt, A., & Ανδριοπούλου, Ε., ό.π., σ. 22.

⁴⁴Κωνσταντοπούλου, Χ. (2014). *Κοινωνικές Αναπαραστάσεις. Επικοινωνιακά Μέσα και Εξουσία*. Αθήνα: Παπαζήσης, σ. 10, 11.

⁴⁵Κωνσταντοπούλου, Χ. (2012). *Κοινωνιολογία της Καθημερινότητας. (Εισαγωγή στην Κοινωνιολογία της Καθημερινής Ζωής)*. Αθήνα: Παπαζήσης, σ. 201.

Μία σειρά παραγόντων θέτουν τα ερωτήματα σχετικά με το, αν τελικά τα ΜΜΕ ασκούν επιρροή στο κοινό, συμπεριλαμβανόμενης και της γνώσης και αντίληψης των στοιχείων που περιλαμβάνονται στη διαδικασία λειτουργίας των μέσων, όπως: ο επικοινωνητής του μέσου, ο σκοπός πίσω από τη παραγωγή της παρουσίασης, τα διακριτά χαρακτηριστικά του κάθε μέσου και φυσικά το κοινό, στο οποίο απευθύνεται η κάθε παρουσίαση⁴⁶.

Το θέμα της <<επιρροής>> των μέσων είναι αρκετά σύνθετο. Σύμφωνα με κάποιες έρευνες δεν αποδεικνύεται, ότι η ανθρώπινη συμπεριφορά μπορεί να είναι πλασμένη ανάλογα με το τι λαμβάνει ως ερέθισμα από τα ΜΜΕ. Είναι ωστόσο δυνατόν αυτά, να επηρεάσουν τις αντιλήψεις του κοινού μόνο σε ένα μικρό βαθμό.

Τα μέσα συνήθως εκφράζουν τους κυρίαρχους κοινωνικούς προβληματισμούς. Τα προγράμματα των μέσων αντικατοπτρίζουν ουσιαστικά, τις στάσεις που ορίζουν μία κουλτούρα. Κάποιες μελέτες δείχνουν, ότι τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας δεν υποδεικνύουν το τρόπο με τον οποίο οφείλει να σκέφτεται κάποιος και άρα δεν χειραγωγούν την ανθρώπινη σκέψη. Αυτό που κάνουν σύμφωνα με αυτές, είναι να έχουν το ρόλο ενός πίνακα ανακοινώσεων, στον οποίο καταγράφονται τα προβλήματα, που αποτελούν αντικείμενο συζήτησης και προβληματισμού μιας ολόκληρης κοινωνίας⁴⁷. Διατηρούν ουσιαστικά ή μεγεθύνουν ήδη υπάρχουσες προσωπικές αντιλήψεις, ιδεολογίες και στάσεις.

5.2. Κοινωνικές αναπαραστάσεις και Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας

Κάθε σχέση επικοινωνίας έχει ανάγκη από ένα κοινό πλαίσιο αναφοράς. Το πλαίσιο αυτό, αποτελείται από τις κοινωνικές αναπαραστάσεις, οι οποίες αποτελούν την έκφραση του τρόπου με τον οποίο κατανοεί η κοινωνία τον κόσμο⁴⁸. Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις είναι δυνατόν, να μεταβιβάζονται και μέσω των Μέσων Μαζικής

⁴⁶Silverblatt, A., & Ανδριοπούλου, Ε., ό.π., σ. 11.

⁴⁷Ασλανίδου, Σ., & Carrier, J. P., ό.π., σ. 56.

⁴⁸Κωνσταντοπούλου, Χ. (2014), ό.π., σ. 15.

Επικοινωνίας, αφού αυτά μπορούν να θεωρηθούν ως φορείς νοηματοδότησης των αναπαραστάσεων των κοινωνιών και γενικά του κόσμου.

Όλοι άνθρωποι είναι ικανοί να αναγνωρίσουν τις ζωές τους στα τηλεοπτικά προϊόντα, σαν ένα είδος καθρεφτίσματος. Αυτόματα, δημιουργείται μία αίσθηση οικειότητας και το συμβολικό νόημα που λαμβάνουν, αποτυπώνει τις κοινωνικές αναπαραστάσεις των όσων πραγματικά βιώνουν. Όπως θα φανεί και στην συνέχεια της εργασίας, τα μέσα είναι γεμάτα από κοινωνικές αναπαραστάσεις και εξετάζοντας τες είναι δυνατόν να δοθούν απαντήσεις για το πώς οι κοινωνίες ερμηνεύουν την ίδια τη ζωή αλλά και το περιεχόμενο της. Η μυθοπλασία θεωρείται ένας κατεξοχήν τύπος αναγνώρισης των αντανakλώμενων κοινωνικών αναπαραστάσεων του ανθρώπου και η παρούσα εργασία θα αναδειξεί, τον τρόπο με τον οποίο αυτό συμβαίνει, συγκεκριμένα με τις αναπαραστάσεις της ψυχικής ασθένειας.

5.3. Τηλεόραση - Μυθοπλασία

Στις σύγχρονες κοινωνίες, τα οπτικοακουστικά μέσα επικοινωνίας, γεμίζουν μεγάλο μέρος της ζωής των ανθρώπων κυρίως λόγω του ενημερωτικού - πληροφοριακού και ψυχαγωγικού χαρακτήρα τους.

Ένα από τα μέσα αυτά, που γοήτευσε ιδιαίτερα το κοινό είναι η τηλεόραση, η οποία από την εμφάνισή της φαίνεται να προκάλεσε σημαντικές αλλαγές στο χώρο της επικοινωνίας, ενώ παράλληλα η χρήση της, ήταν και παραμένει σημαντική συνήθεια στην καθημερινότητα των ανθρώπων, είτε για λόγους ενημέρωσης για τα τρέχοντα κοινωνικά και πολιτικά ζητήματα της επικαιρότητας, είτε για λόγους ψυχαγωγίας κατά τον ελεύθερο χρόνο. Γενικά, θα μπορούσε κάποιος να ισχυριστεί, πως η τηλεόραση πλεονεκτεί σε σύγκριση με άλλα μέσα, όπως για παράδειγμα ο κινηματογράφος. Αυτό συμβαίνει, καθώς αυτή έχει τη δυνατότητα της καταγραφής και της ταυτόχρονης αναμετάδοσης εικόνων, άρα είναι παρούσα και χρονικά και χωρικά⁴⁹.

Ο τηλεοπτικός τομέας, που αφορά το κομμάτι της ψυχαγωγίας, παρουσιάζει αντιστοιχία με το φιξιόν, που είναι ουσιαστικά η κινηματογραφική μυθοπλασία. Είναι

⁴⁹Λεβεντάκος, Δ. (2004). *Τηλεόραση και Ελληνική Κοινωνία*. Αθηνά: ΕιKών, σ. 87.

κατά κάποιο τρόπο σαν να πηγάζουν οι τηλεοπτικές σειρές και τα σίριαλ από αντίστοιχα κινηματογραφικά προϊόντα του παρελθόντος. Η σχέση αυτή άρχισε να δημιουργείται παγκοσμίως, όταν αμέσως μετά τον πόλεμο, στις ανεπτυγμένες κοινωνίες της Δύσης (κυρίως στις ΗΠΑ) δημιουργήθηκαν νέες οικονομικές συνθήκες οι οποίες περιόρισαν τις οικονομικές δυνατότητες και δημιούργησε ένα πνεύμα απαραίτητης <<λιτότητας>>. Σε αυτά τα πλαίσια, ο κινηματογράφος που αποτελούσε τον κυρίαρχο εβδομαδιαίο τρόπο διασκέδασης, θεωρούνταν πολύ πιο ακριβός για ολόκληρη την οικογένεια. Η εμφάνιση της τηλεόρασης, η οποία προσέφερε παρομοίου είδους ψυχαγωγία, περιόρισε τα οικογενειακά έξοδα, ενώ παράλληλα ενίσχυσε και τους οικογενειακούς δεσμούς⁵⁰. Βέβαια, αυτή η κατάσταση φαίνεται τελικά, από τις μεταγενέστερες περιόδους να επηρέασε αρνητικά την ουσιαστική σχέση της οικογένειας, η οποία υποβαθμίστηκε, αφού μειώθηκαν οι κοινές ενεργές δραστηριότητες και η ουσιαστική επικοινωνία μεταξύ των μελών της.

Σχέση διακρίνεται και μεταξύ της τηλεόρασης ως <<κυρίαρχο μέσο>>⁵¹ και της κοινωνίας. Η τηλεόραση απασχολεί τους μελετητές από τη δημιουργία της, και ενώ πολλοί θεώρησαν, πως η ραγδαία εξάπλωση του διαδικτύου θα περιόριζε σημαντικά τη χρήση της, κάτι τέτοιο δεν συνέβη. Αυτό οφείλεται στο γεγονός, ότι είναι ένα μέσο, το οποίο έχει την ικανότητα να εξελίσσεται διαρκώς και να προσαρμόζεται σε νέα κοινωνικά, οικονομικά και τεχνολογικά δεδομένα⁵², ενώ παράλληλα προσφέρει οικείες αναπαραστάσεις που κρατούν ζωντανό το ενδιαφέρον του κοινού.

Η τηλεόραση προσφέρει καθ' όλη τη διάρκεια της ύπαρξής της μυθοπλασία, σε μορφή σειρών, αυτοτελών επεισοδίων κ.α. Για σαράντα περίπου χρόνια οι ελληνικές σειρές έχουν σημαντική θέση στην ελληνική τηλεόραση, αφού προβάλλονται σε απογευματινές και βραδινές ζώνες υψηλής τηλεθέασης. Ωστόσο, τα μυθοπλαστικά προγράμματα δεν φαίνεται να έχουν μελετηθεί όσο άλλου τύπου εκπομπές, παρά το γεγονός, ότι το περιεχόμενο τους απαρτίζεται από νοήματα που αφορούν τον άνθρωπο και την κοινωνία του⁵³.

⁵⁰Ο. π., σ. 88-90.

⁵¹Κωνσταντοπούλου, Χ. (2008). *Θέματα Μεταμοντέρνας Επικοινωνίας*. Αθήνα: Αδελφών Κυριακίδη Α. Ε., σ. 126.

⁵²Βώβου, Ι. (2010). *Ο Κόσμος της Τηλεόρασης. Θεωρητικές Προσεγγίσεις, Ανάλυση Προγραμμάτων και Ελληνική Πραγματικότητα*. Αθήνα: Ηρόδοτος, σ. 11.

⁵³Ο. π., σ. 417.

Εκτός βέβαια από την έμφαση σε συγκεκριμένα προγράμματα, γενικά η μελέτη του τηλεοπτικού είδους μπορεί να αποτελέσει ένα πλαίσιο παραγωγής, που θα βοηθήσει στην καλύτερη κατανόηση των τάσεων της τηλεοπτικής παραγωγής και της πρόσληψης από το τηλεοπτικό κοινό, αλλά παράλληλα και για την διαλεύκανση της σχέσης μεταξύ μυθοπλασίας και τοπικής κοινωνίας⁵⁴. Η σχέση μεταξύ κοινού και τηλεόρασης έρχεται και διαμορφώνεται μέσω της πρόσληψης, έννοιας που τονίζει την ύπαρξη απόδοσης κάποιου νοήματος από τους δέκτες-τηλεθεατές σε αυτό, το οποίο παρακολουθούν. Αυτό συνδέεται και με το γεγονός, ότι η τηλεόραση είναι πρωτίστως αφηγηματική, και επομένως το αφήγημα που “διηγείται” ή προβάλλει λειτουργεί και ως μηχανισμός, ώστε το κοινό να οδηγηθεί στην κατανόηση αυτού που παρακολουθεί⁵⁵.

ΜΕΡΟΣ II - ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Κεφάλαιο 6

Κοινωνική έρευνα

Η κοινωνική έρευνα αποτελεί μία προσπάθεια, να αποτυπωθεί κατά προσέγγιση η πραγματικότητα, μέσα από τα δεδομένα, που παράγει, καθώς αυτά αφορούν καταστάσεις και συνθήκες της κοινωνικής ζωής. Είναι μερικές φορές ένα όχημα για τη διερεύνηση κάποιου αντικειμένου, για τη χαρτογράφηση δηλαδή ενός θέματος που ίσως αιτιολογήσει τη διεξαγωγή περαιτέρω έρευνας μελλοντικά⁵⁶.

Αντικείμενο της κοινωνικής έρευνας συνιστούν η συμπεριφορά του ανθρώπου και το κοινωνικό σύστημα/πλαίσιο, στο οποίο κινείται και λειτουργεί, ως αποτέλεσμα της ανθρώπινης αλληλεπίδρασης, ως καταγραφή του περιβάλλοντος κόσμου αλλά και

⁵⁴Βαμβακάς, Β., & Πασχαλίδης, Γ. (2018). *50 Χρόνια Ελληνική Τηλεόραση. Πρακτικά Συνεδρίου* - Εργαστήριο Πολιτισμικών και Οπτικών Σπουδών. Τμήμα Δημοσιογραφίας και Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο, σ. 205.

⁵⁵Φισκ, Τ. (2011). *Η Ανατομία του Τηλεοπτικού Λόγου*. Αθήνα: Παπαζήσης, σ.194.

⁵⁶Babbie, E. (2011). *Εισαγωγή στην Κοινωνική Έρευνα*. (εισαγ. και επιμ. Κ. Ζαφειρόπουλος). Αθήνα: Κριτική, σ. 55.

ως απάντηση σε ό,τι αυτός υπαγορεύει. Αυτό εκφράζει την αίσθηση του αυτονόητου, φέρει την σφραγίδα της συλλογικής ταυτότητας και κανονικοποιεί φράσεις όπως: << έτσι είναι τα πράγματα>> ή <<εμείς έτσι κάνουμε>>⁵⁷.

Επιπλέον, η κοινωνική έρευνα μελετά τα κοινωνικά φαινόμενα μέσα από την οπτική των δρώντων και των εμπλεκόμενων υποκειμένων και εξετάζει την κοινωνική ζωή, σαν να είναι μία δυναμική διαδικασία. Παράλληλα, αξιοποιεί μεθόδους κατάλληλες, ώστε να οδηγηθεί στην παραγωγή ερευνητικών αποτελεσμάτων⁵⁸.

Επιστήμες όπως η Ψυχολογία και η Κοινωνιολογία έχουν κατά καιρούς κάνει σπουδαία δουλειά, όσον αφορά διάφορα κοινωνικά ζητήματα, μέσω των αποτελεσμάτων των ερευνών, που έχουν πραγματοποιήσει.

Κάποιες έρευνες διεξάγονται, έχοντας σκοπό την περιγραφή της κατάστασης στην οποία βρίσκονται κοινωνικά ζητήματα, όπως η πολιτική προτίμηση των Ελλήνων, τα επίπεδα της ανεργίας μίας χώρας κ.α. Μολονότι οι περισσότερες μελέτες επιδιώκουν να πετύχουν πάνω από έναν σκοπούς, τρεις είναι αυτοί που οι περισσότεροι ερευνητές θεωρούν πιο χρήσιμους, η διερεύνηση, η περιγραφή και η ερμηνεία⁵⁹. Η διερεύνηση είναι απαραίτητη, όταν μελετώνται ζητήματα σχετικά νέα, ενώ η περιγραφή έρχεται μετά την παρατήρηση που οφείλει ο ερευνητής να κάνει και μάλιστα, επειδή η επιστημονική παρατήρηση γίνεται με προσεκτικό τρόπο, οι επιστημονικές περιγραφές θεωρούνται πιο ακριβείς και έγκυρες από τις κοινές περιγραφές. Ο τρίτος γενικός σκοπός της έρευνας είναι να ερμηνεύσει κάτι, να απαντήσει δηλαδή στο γιατί⁶⁰.

Κεφάλαιο 7

Επιλογή ερευνητικής μεθόδου

Σε κάθε κοινωνική έρευνα μείζον ζήτημα αποτελεί η ερευνητική μέθοδος, την οποία θα επιλέξει ο ερευνητής, και αυτό συμβαίνει, γιατί κάποιες μέθοδοι ταιριάζουν και δένουν ορθότερα με συγκεκριμένα ερευνητικά αντικείμενα, σε σύγκριση με άλλα.

⁵⁷Λυδάκη, Α. (2012). *Ποιοτικές μέθοδοι της κοινωνικής έρευνας*. Αθήνα: Καστανιώτη, σ. 17.

⁵⁸Τσιώλης, Γ. (2014). *Μέθοδοι και Τεχνικές Ανάλυσης στην Ποιοτική Κοινωνική Έρευνα*. Αθήνα: Κριτική, σ. 45-47.

⁵⁹Babbie, E., ό.π., σ. 126.

⁶⁰Ο.π., σ. 126-129.

Επομένως, πριν από όλα θα πρέπει κάποιος να έχει επιλέξει αυτό που επιθυμεί να ερευνήσει, είτε είναι πληθυσμός είτε είναι μία κατάσταση, ένα κείμενο ή μία κινηματογραφική ταινία. Διαφορετικές επιστημολογικές ή θεωρητικές παραδοχές και διαφορετικοί τρόποι διερεύνησης για την κοινωνική πραγματικότητα οδηγούν στην επιλογή διαφορετικών μεθοδολογικών προσεγγίσεων. Η κύρια αιτία, που η κοινωνική έρευνα περιέχει μία πληθώρα διαφορετικών μεθόδων είναι η πολυπλοκότητα της ίδιας της κοινωνικής πραγματικότητας και το είδος των θεωρητικών και πρακτικών ερωτήσεων, που επιλέγει κάποιος να κάνει κάθε φορά⁶¹.

Η επιλογή της μεθόδου δεν φανερώνει μόνο τα εργαλεία και τις τεχνικές που επιλέγει να χρησιμοποιήσει ο κάθε ερευνητής προκειμένου να συλλέξει τα στοιχεία που χρειάζεται για να απεικονίσει την κοινωνική πραγματικότητα, αλλά παράλληλα υπονοείται και η σχέση ερευνητή-αντικείμενου, καθώς αυτή η σχέση προσδιορίζει τον τρόπο προσέγγισης, καταγραφής και ερμηνείας των φαινομένων⁶².

Για τις ανάγκες της παρούσας έρευνας, η μέθοδος που επιλέχθηκε είναι η ανάλυση περιεχομένου, ως η πιο κατάλληλη για το αντικείμενο που ερευνάται.

7.1. Ανάλυση περιεχομένου

Η ανάλυση περιεχομένου είναι μία μέθοδος ανάλυσης ποιοτικού υλικού, το οποίο μπορεί να έχει διάφορες μορφές και αρκετά συχνά αφορά υλικό από τα μέσα μαζικής επικοινωνίας, για αυτό και θεωρείται ως η μελέτη καταγεγραμμένων ανθρώπινων επικοινωνιών⁶³. Ως μέθοδος, χρησιμοποιεί αρκετές διαδικασίες για να οδηγήσει σε έγκυρα αποτελέσματα από το θέμα που μελετάται και αυτά τα αποτελέσματα αφορούν τον αποστολέα του μηνύματος, το μήνυμα το ίδιο αλλά και το κοινό στο οποίο απευθύνεται αυτό το μήνυμα⁶⁴.

Ο νεαρός ψυχολόγος Irving L. Janis όρισε την ανάλυση περιεχομένου, ως κάθε τεχνική που εφαρμόζεται με σκοπό την κατηγοριοποίηση κάθε μορφής σημείων, δηλαδή κάθε μορφής τεκμηρίων που περιέχουν σημεία, τα οποία ενδιαφέρουν έναν

⁶¹Ιωσηφίδης, Θ. (2008). *Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες*. Αθήνα: Κριτική, σ. 47.

⁶²Λυδάκη, Α., ό.π., σ. 19.

⁶³Babbie, E., ό.π., σ. 517.

⁶⁴Weber, R. P. (1985). *Basic Content Analysis. Series: Quantitative Applications in the Social Sciences*. London: Sage, p. 9.

αναλυτή. Η κατηγοριοποίηση αυτή εναπόκειται αποκλειστικά στις κρίσεις του αναλυτή, στη βάση ορισμένων ρητών κανόνων και καταλήγει στην καταγραφή της συχνότητας εμφάνισης των σημείων για κάθε κατηγορία που έχει δημιουργηθεί⁶⁵.

Γενικά η ανάλυση περιεχομένου μπορεί να χρησιμοποιηθεί με πολλούς τρόπους. Κάποιοι από αυτούς είναι, για να περιγράψει τις τάσεις στο περιεχόμενο της επικοινωνίας, να ερευνήσει την ύπαρξη προπαγάνδας, να αντανακλάσει πολιτιστικά μοτίβα ομάδων και κοινωνιών και να αναγνωρίσει τις προθέσεις και τα χαρακτηριστικά της επικοινωνίας⁶⁶. Προσπαθώντας να δει κάποιος τη διαφορά ανάμεσα στην ανάλυση περιεχομένου και στη σημειωτική, την επιστήμη των σημείων, θα δει πως ο Kaplan υποστήριξε, ότι η ανάλυση περιεχομένου ενδιαφέρεται κυρίως για τη σημειολογία του πολιτικού λόγου, ενώ η σημειωτική για κάθε μορφή λόγου. Ισχυρίστηκε επιπλέον, ότι η ανάλυση περιεχομένου τείνει προς τη μελέτη των εμπειρικών προβλημάτων, ενώ η σημειωτική στη λογική ανάλυση. Παρ' όλα αυτά, η ανάλυση περιεχομένου είναι μέρος της σημειωτικής και ασχολείται με την περιγραφική της διάσταση⁶⁷.

Η εφαρμογή της γίνεται συνήθως στα πλαίσια της παραγωγικής λογικής. Θέτει ερωτήματα συγκεκριμένα, τα οποία δεν απαντώνται από τους ερωτώμενους αλλά από τα δευτερογενή στοιχεία που εμφανίζονται στο περιεχόμενο⁶⁸.

7.2. Διατύπωση ερευνητικών ερωτημάτων

Πολύ σημαντικό σημείο, το οποίο βοηθά τον ερευνητή στην ανάλυση του είναι ο σχηματισμός και η διατύπωση των ερευνητικών ερωτημάτων.

Τα ερωτήματα αυτά θεωρούνται απαραίτητα, καθώς βοηθούν στην καθοδήγηση του, ώστε να επιλέξει ποια δεδομένα χρειάζεται να συλλέξει και τελικά να αναλύσει, ενώ πολύ σημαντικό επίσης είναι το γεγονός, ότι βοηθούν στο να έχει

⁶⁵Κόλλιας, Α. (2014). *Ανάλυση περιεχομένου. Εξέλιξη, τεχνικές και εφαρμογές της μεθόδου στη μελέτη της επικοινωνίας*. (επιμ. Α. Κουβίδη). Αθήνα: Παπαζήσης, σ. 186-187.

⁶⁶Weber, R. P., ό.π., π. 9.

⁶⁷Κόλλιας, Α., ό.π., σ. 188.

⁶⁸Κυριαζή, Ν. (2011). *Η Κοινωνιολογική Έρευνα. Κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών*. Αθήνα: Πεδίο, σ. 286.

συγκεκριμένες κατευθύνσεις και να μην παρεκκλίνει από το στόχο του⁶⁹. Τα ερωτήματα που τίθενται και σκιαγραφούν πιθανές και υποθετικές απαντήσεις⁷⁰, σκοπό έχουν να μας βοηθήσουν να εμβαθύνουμε στην κατανόηση του ερευνώμενου αντικειμένου και με συγκεκριμένα βήματα να οδηγηθούμε στην απάντησή τους. Για τις ανάγκες της παρούσας έρευνας, διατυπώθηκαν τα εξής ερωτήματα:

- Με ποιο τρόπο παρουσιάζονται οι ψυχικά ασθενείς στη μυθοπλασία;
- Ποιες είναι οι κυρίαρχες κοινωνικές τάσεις, όσον αφορά τη ψυχική ασθένεια;
- Είναι δυνατόν, μέσα από τις κοινωνικές αναπαραστάσεις που λαμβάνουν χώρα στις ελληνικές παραδοσιακές κοινωνίες στις δύο τηλεοπτικές σειρές, να αποκρυσταλλωθούν στερεότυπα γύρω από την ψυχική ασθένεια;
- Κατά πόσο οι αποκρυσταλλωμένες αντιλήψεις σχετικά με την <<τρέλα>> σχετίζονται με (ή και κατά πόσο απέχουν από) τις σύγχρονες θέσεις της Ψυχιατρικής;

Κεφάλαιο 8

Το αντικείμενο της έρευνας

Για τις ανάγκες της παρούσας εργασίας μελετήθηκαν δύο επιτυχημένες τηλεοπτικές σειρές, οι οποίες στο σενάριο τους περιλαμβάνουν ανθρώπους, που θεωρείται ότι νοσούν ψυχικά: 1) Το Καφέ της Χαράς⁷¹ και 2) Οι Άγριες Μέλισσες⁷².

Το Καφέ της Χαράς είναι μία κωμική - αισθηματική τηλεοπτική σειρά η οποία προβλήθηκε για πρώτη φορά το 2003 από τον τηλεοπτικό σταθμό ANT1 και είχε τόσο μεγάλη επιτυχία, που από τότε προβάλλεται σε επανάληψη αρκετές φορές μέσα στο χρόνο. Συνολικά, αποτελείται από πέντε κύκλους, ενώ για την εργασία μελετήθηκαν

⁶⁹Bryman, A. (2008). *Social Research Methods*. New York: Oxford University Press, p. 69.

⁷⁰Krippendorff, K. (2004). *Content Analysis. An Introduction To Its Methodology*. California: Sage, p. 33.

⁷¹ https://vod.antenna.gr/#/shows/to_kafe_tis_charas

⁷² https://vod.antenna.gr/#/shows/agries_melisses/seasons/1/episode/agries_melisses-season-2

οι τρεις πρώτοι, τα έτη δηλαδή: Α΄ κύκλος: 2003 - 2004, Β΄ κύκλος: 2004 - 2005 και Γ΄ κύκλος: 2005 - 2006 με 90 επεισόδια στο σύνολο και των τριών. Οι χαρακτήρες που θα αναλυθούν και οι οποίοι θεωρείται, ότι είναι ψυχικά ασθενείς είναι ο <<Τρελαντώνης>>, ένας άνδρας που ζει μόνος του έξω από το χωριό στο οποίο διαδραματίζεται η σειρά και συναναστρέφεται με τους υπόλοιπους κατοίκους κυρίως ως ένας πολύ αγαπητός φίλος μίας γυναίκας που αποφασίζει να μετακομίσει στη περιοχή με τη κόρη της και η Αγλαΐα μία ανύπαντρη γυναίκα και Δασκάλα του Δημοτικού Σχολείου του χωριού.

Η δεύτερη σειρά: <<Άγριες Μέλισσες>> πρόκειται για ένα επιτυχημένο τηλεοπτικό δράμα που προβλήθηκε από τον τηλεοπτικό σταθμό του ANT1 από το 2019 και θα συνεχιστεί έως και το 2022. Έως τώρα, έχουν προβληθεί οι δύο πρώτοι κύκλοι: Α΄ κύκλος: 2019 - 2020 και Β΄ κύκλος: 2020 - 2021, ενώ την επόμενη τηλεοπτική σεζόν αναμένεται, όπως έχει ανακοινωθεί, να ξεκινήσει και ο τρίτος κύκλος. Για την εργασία ερευνήθηκαν ο Α΄ και ο Β΄ κύκλος με 125 και 151 επεισόδια αντίστοιχα, ενώ οι χαρακτήρες που επιλέχθηκαν για ανάλυση είναι αυτοί του <<Γιάννου>> και του <<Μιλτιάδη>>, όπου στη σειρά υποδύονται τον γιο και τον πατέρα αντίστοιχα.

8.1. Δειγματοληψία

Κάθε κοινωνική έρευνα απαιτεί δειγματοληψία, που να είναι αντιπροσωπευτική του συνόλου του αντικειμένου που μελετάται. Παρομοίως και στην παρούσα έρευνα, θεωρήθηκε σκόπιμο να επιλεγθούν συγκεκριμένα επεισόδια προς μελέτη και ανάλυση.

Από τη σειρά: <<Το Καφέ της Χαράς>> επιλέχθηκαν ένα κάθε πέντε επεισόδια στο σύνολο των 90 επεισοδίων των τριών πρώτων κύκλων. Από τη σειρά: <<Άγριες Μέλισσες>> και λόγω της μεγαλύτερης έκτασής της, επιλέχθηκαν να μελετηθούν από τον Α΄ κύκλο τα πρώτα έξι επεισόδια, στα οποία προβάλλεται ο Γιάννος και από εκεί και έπειτα ένα κάθε δέκα επεισόδια έως και το Β΄ κύκλο.

Οι επιλογές πραγματοποιήθηκαν, θεωρώντας ότι αποτελούν ένα ικανό ερευνητικό δείγμα, ειδικά αν αναλογιστεί κανείς το μεγάλο μέγεθος και των δύο σειρών, όσον αφορά τον αριθμό των επεισοδίων.

Αποτελέσματα έρευνας - Κατηγοριοποίηση

9.1. Η αναφορά στην <<τρέλα>>

Το πώς αναφέρεται το κοινωνικό σύνολο ή το πώς περιγράφει την <<τρέλα>> είναι κάτι που απασχολεί αρκετά τον τομέα της ψυχικής υγείας.

Στις σειρές που μελετήθηκαν για τις ανάγκες της έρευνας, παρατηρήθηκε συχνή χρήση των όρων <<τρελός>>, <<τρέλα>>, <<σαλεμένη>>, <<ζαβός>>, <<πρόβλημα>> και <<σαλεμένος νους>>. Μάλιστα δύο από τους χαρακτήρες των σειρών, ο Γιάννος και ο Τρελαντώνης αυτοπροσδιορίζονται και ως << τρελοί>> σε ορισμένα επεισόδια. Παρατηρήθηκε επίσης, πως αρκετοί κάτοικοι του χωριού στο Καφέ της Χαράς, ακόμα και οι μαθητές της κάποιες φορές, αποκαλούν τη Δασκάλα του Δημοτικού Σχολείου <<σαλεμένη>>. Επιπλέον ο μοναδικός φίλος του Τρελαντώνη στη σειρά ονομάζεται “Τρελοκυριάκος” δίνοντας την εντύπωση πως ένας <<τρελός>> (ο Τρελαντώνης) μόνο ένα φίλο με τέτοιο όνομα θα μπορούσε να έχει. Ακόμη, στις Άγριες Μέλισσες ένας χαρακτήρας αναφέρθηκε στο Γιάννο ως <<αδέσποτο>> και ως <<πρόβλημα>>.

Αρκετές φορές υπάρχει επίσης η αναφορά στη <<τρέλα>> και την κανονικότητα, ως αντίθετες έννοιες. Ένα παράδειγμα που αφορά αυτή την αντίθεση στο Καφέ της Χαράς, είναι η προτροπή του Δημάρχου του χωριού στον Τρελαντώνη να νοσηλευτεί σε ψυχιατρείο, να θεραπευτεί και να γίνει <<κανονικός>> όπως λέει, ώστε να είναι αργότερα σε θέση να τον ψηφίσει στις εκλογές, γιατί μόνο ένας τρελός δεν θα ήθελε να τον ψηφίσει.

Και ενώ όπως αναφέρθηκε και παραπάνω ο όρος <<τρελός>> χρησιμοποιείται αρκετά, δεν υπάρχει καμία αναφορά σε καμία από τις δύο σειρές που μελετήθηκαν σε κάποιο συγκεκριμένο όνομα ψυχικής διαταραχής. Αυτό είναι κάτι που συμβαίνει και στην πραγματικότητα με τις επίσημες ονομασίες των ασθενειών να μένουν κρυφές, ως κάτι μυστήριο που πολλές φορές προκαλεί φόβο και ερωτηματικά και μόνο στο άκουσμα της λέξης. Συνηθέστερα, οι άνθρωποι τείνουν να χαρακτηρίζουν όλους τους ψυχικά ασθενείς μέσα από την έννοια της <<τρέλας>>, εννοώντας τη διαταραγμένη πνευματική τους ισορροπία η οποία ωστόσο είναι και στιγμιστική.

9.2. Η εικόνα του ψυχικά ασθενούς

Η δεύτερη κατηγορία που δημιουργήθηκε από τη μελέτη των δύο σειρών είναι αυτή που αφορά την εικόνα των ψυχικά ασθενών.

Αρχικά, στο Καφέ της Χαράς παρατηρήθηκε πως ο Τρελαντώνης προβάλλεται πάντα να φοράει τα ίδια ρούχα σε όλα τα επεισόδια. Η εικόνα του φαίνεται κάπως ατημέλητη και χαρακτηριστικό της αποτελεί το μόνιμα στραβοκουμπωμένο πουκάμισο του. Εξάιρεση αποτελεί κάποιο επίσημο γεγονός, στο οποίο και πάλι αυτό που θα φορέσει είναι ιδιαίτερο και υπερβολικό για τα κοινωνικά πρότυπα, και για το οποίο αφήνεται να εννοηθεί, ότι μόνο ένας τρελός θα μπορούσε να το φορέσει. Χαρακτηριστικός είναι επίσης και ο τρόπος με τον οποίο περπατάει, κάνοντας μικρά άλματα.

Η Δασκάλα του χωριού από την άλλη πλευρά παρουσιάζεται στα περισσότερα επεισόδια αρκετά συντηρητικά ντυμένη, αποτυπώνοντας έτσι και την συντηρητική-παραδοσιακή ταυτότητα του χωριού σε συνδυασμό με το κύρος που έχει το επάγγελμά της. Όταν ωστόσο φτάνει στο σημείο να αρρωστήσει, όπου δεν ελέγχει τον εαυτό της και δεν έχει επαφή με την πραγματικότητα η εικόνα της είναι εντελώς διαφορετική. Τότε παρουσιάζεται ντυμένη με ένα σκισμένο και λερωμένο νυφικό, με ανακατεμένα μαλλιά (που δεν έχουν καμία σχέση με το συντηρητικό πιάσιμο που έχει συνήθως) και μουτζουρωμένο μακιγιάζ.

Ο Μιλτιάδης επίσης στις Άγριες Μέλισσες διανύει τα περισσότερα επεισόδια με μία αρκετά καθημερινή εικόνα ντυμένος σύμφωνα με τους καθιερωμένους κοινωνικούς κώδικες. Από τη στιγμή ωστόσο που αρρωσταίνει, η εικόνα του αλλάζει αρκετά. Η όψη του συγκεκριμένα φαίνεται ταλαιπωρημένη, έχει αφήσει μακριά μούσια που παραπέμπουν σε δυσκολία φροντίδας του εαυτού και ακόμα και το βλέμμα του είναι αλλαγμένο. Παράλληλα, η όλη στάση του σώματος του είναι διαφορετική και οι κινήσεις του είναι πια πολύ αργές.

Η πρώτη περίπτωση του Τρελαντώνη παραπέμπει σε εικόνα χρόνιου ασθενή που έχει παραμελήσει τον εαυτό του, ενώ στις περιπτώσεις του Μιλτιάδη και της Δασκάλας είναι έντονη η εναλλαγή της εικόνας που προβάλλεται για αυτούς από το <<υγιές>> στο <<άρρωστο>>. Η εικόνα του ανθρώπου που βρίσκεται σε κατάσταση σοκ, μανίας ή οτιδήποτε άλλο έχει συνδεθεί στερεοτυπικά με το ότι εκείνη την στιγμή κάποιος δεν είναι σε θέση να αντιληφθεί την πραγματικότητα, πόσο μάλλον να

προσέξει την εμφάνιση του. Όλες αυτές οι αναπαραστάσεις αντιμετωπίζονται με ιδιαίτερη οικειότητα από το τηλεοπτικό κοινό.

9.3. Ο μύθος του επικίνδυνου <<τρελού>>

Προχωρώντας, αυτή η κατηγορία έχει να κάνει με το μύθο που επικρατεί σε σχέση με την επικινδυνότητα των ψυχικά ασθενών και εδώ έχει τοποθετηθεί όλο το υλικό των δύο σειρών που συνδέει με κάποιο τρόπο τους ψυχικά ασθενείς με οποιαδήποτε πράξη επικίνδυνη, βίαιη ή παράνομη.

Ξεκινώντας από το Καφέ της Χαράς, σε ένα από τα επεισόδια, ο Τρελαντώνης κατηγορείται ότι έκλεψε κάποια χρήματα, κάτι που δεν έκανε. Συγκεκριμένα, ένας συγχωριανός του έχασε ορισμένα χρήματα από το κομπόδεμα του, όπως αναφέρει μέσα από το σπίτι του και όχι ολόκληρο το ποσό, και για αυτό θεωρούν όλοι, πως μόνο ένας τρελός θα έπαιρνε ένα μόνο ποσό από τόσα χρήματα. Το γεγονός επίσης, ότι αυτός που πραγματικά τα έκλεψε σκέφτηκε να τα κρύψει στο σπίτι του Τρελαντώνη κάτω από το στρώμα του και αυτός βρίσκοντας τα τυχαία το αναφέρει στους συγχωριανούς του, επιβεβαίωσε με ένα τρόπο αυτό που είχαν στο μυαλό τους. Μάλιστα, όσο και αν προσπαθούσε ο Τρελαντώνης να τους πείσει, πως δεν τα έκλεψε, αλλά απλώς τα βρήκε στο σπίτι του, δεν τα κατάφερε. Μόνο όταν ο πραγματικός ένοχος παραδέχτηκε τη πράξη του, κατάλαβαν πως έκαναν λάθος.

Η Δασκάλα επίσης από την ίδια σειρά, όταν συνειδητοποίησε, ότι τα συναισθήματα που έχει για το Δήμαρχο του χωριού δεν έχουν την ανταπόκριση που θα περίμενε, και μάλιστα, ότι αυτός ενδιαφέρεται για κάποια άλλη γυναίκα, αντιδρά παρορμητικά καίγοντας το μαγαζί της, ως εκδίκηση.

Στις Άγριες Μέλισσες ο Γιάννος, κατά τη διάρκεια πιθανώς ενός ψυχωτικού επεισοδίου γίνεται βίαιος προς τον πατέρα του, ενώ μόλις αυτός του μιλάει για λίγο φαίνεται να καταλαβαίνει τι έκανε και το μετανιώνει. Επιπλέον, όταν αρχίζουν να τον υποψιάζουν, παραδέχεται έναν φόνο τον οποίο δεν έκανε με αποτέλεσμα οι κοντινοί άνθρωποι του θύματος να τον σκοτώσουν για εκδίκηση. Όλο αυτό ξεκίνησε με την πεποίθηση από τους συγκεκριμένους ανθρώπους, ότι ο <<τρελός>> Γιάννος θα ήταν ικανός να σκοτώσει ακριβώς επειδή δεν "λειτουργεί" το μυαλό του.

Και ο τέταρτος χαρακτήρας ο Μιλτιάδης εμφανίζεται να πυροβολεί το γιο της αδελφής του, με αποτελέσματα τον σοβαρό τραυματισμό του στο μάτι. Από τη στιγμή

εκείνη και οι δικοί του άνθρωποι αλλά και οι υπόλοιποι συγχωριανοί του φοβούνται πως με την παραμικρή αφορμή είναι ικανός να το επαναλάβει. Το περιστατικό αυτό αποτέλεσε και την αφορμή για να αρρωστήσει ψυχικά τελικά ο Μιλτιάδης. Έξι χρόνια αργότερα στη σειρά και ενώ πια ήταν σε καλύτερη κατάσταση θέλησε με τη σύζυγό του να υιοθετήσουν ένα παιδί ορφανό, ωστόσο λόγω του ιστορικού του οι κοινωνικές υπηρεσίες αρνήθηκαν το αίτημα του. Μάλιστα για αυτή την πράξη ακόμα και ο βιολογικός του γιος εξέφρασε ορισμένες αμφιβολίες.

Φαίνεται επομένως πως και οι τέσσερις χαρακτήρες των δύο σειρών συνδέθηκαν έστω και μία φορά με κάποια βίαιη ή παράνομη πράξη ακόμα και αν σύμφωνα με το σενάριο υπήρχε λόγος να συμβεί. Οι κυρίαρχες αντιλήψεις της κοινωνίας περιλαμβάνουν σκέψεις παρόμοιες με αυτές των τηλεοπτικών σειρών για τους ψυχικά ασθενείς. Ουσιαστικά ένα μεγάλο μέρος του κοινωνικού συνόλου θεωρεί, ότι οι άνθρωποι με ψυχικές διαταραχές είναι πιθανότερο σε σχέση με αυτούς που δεν είναι ψυχικά διαταραγμένοι να κάνουν κακό στους γύρω τους.

9.4. Η θεραπευτική προσέγγιση της ψυχικής ασθένειας

Σε αυτή την κατηγορία περιλαμβάνονται όλα εκείνα τα στοιχεία που προβλήθηκαν στις σειρές και αφορούν τον τρόπο προσέγγισης της θεραπείας της ψυχικής ασθένειας.

Βασικό στοιχείο σε αυτή την κατηγορία αποτελεί η συχνή αναφορά σε ψυχιατρικά νοσοκομεία, ως πλαίσια θεραπείας. Στο Καφέ της Χαράς δεν παρουσιάζεται κάποιο ψυχιατρείο, υπάρχει όμως η αναφορά σε αυτά, όταν για παράδειγμα η Δασκάλα αρρώστησε και μετέβη ο γιατρός στο χωριό, με σκοπό να τη μεταφέρει σε ψυχιατρική κλινική.

Στις Άγριες Μέλισσες προβάλλονται και εικόνες εγκλεισμού σε ψυχιατρείο από τη νοσηλεία που χρειάστηκε να έχει ο Μιλτιάδης. Σχετικά με αυτό, η κύρια εικόνα που παρουσιάστηκε, ήταν η άσχημη πλευρά των ψυχιατρείων με τις άσχημες συνθήκες εγκλεισμού να είναι περισσότερες. Μία από αυτές ήταν και το δέσιμο του ασθενούς στο κρεβάτι, ενώ προβλήθηκε και ως μέθοδος θεραπείας το ηλεκτροσόκ. Παράλληλα, εντός αλλά και εκτός του ψυχιατρείου ο Μιλτιάδης ακολουθώντας τις οδηγίες του γιατρού του λάμβανε πολύ βαριά φαρμακευτική αγωγή με τις παρενέργειες πάνω του να είναι εμφανείς. Η προσέγγιση αυτή του υποχρεωτικού εγκλεισμού και της λήψης

βαριάς φαρμακευτικής αγωγής παραπέμπει σε παλαιότερες μορφές θεραπείας που χρονικά σχετίζονται με την περίοδο κατά την οποία διαδραματίζεται το σενάριο.

Στο πλαίσιο της θεραπείας ωστόσο, μπορεί να ενταχθεί επίσης και η κοινωνική επανένταξη του Μιλτιάδη μετά τη μακρόχρονη νοσηλεία του, ως μία πιο σύγχρονη μορφή προσέγγισης της θεραπείας, όπου επιστρέφει στο χωριό του και οι περισσότεροι τον καλωσορίζουν δίνοντας του τον απαραίτητο χρόνο να προσαρμοστεί. Αυτό οδηγεί σιγά σιγά στη μείωση των συμπτωμάτων του και στην επαναφορά της λειτουργικότητάς του. Το γεγονός μάλιστα, ότι τελικά παντρεύεται και την σύντροφο του αποδεικνύεται θετικό στοιχείο που περνά στο κοινό ως ελπίδα για πλήρη κοινωνική επανένταξη όλων των ψυχικά ασθενών.

9.5. Ψυχική ασθένεια και έρωτας

Στη συγκεκριμένη κατηγορία θα αναλυθεί το αν και πώς έχει συνδεθεί μέσω των δύο τηλεοπτικών προγραμμάτων ο έρωτας με τη ψυχική ασθένεια.

Στο Καφέ της Χαράς φαίνεται, πως η Δασκάλα έχει αναπτύξει μία εμμονή για το Δήμαρχο του χωριού, τον οποίο προσπαθεί να προσεγγίσει με οποιοδήποτε τρόπο χωρίς ανταπόκριση από αυτόν. Αυτή η κατάσταση έχει σταθεί πολλές φορές αφορμή για να τη χλευάσουν οι συγχωριανοί της ως την <<εμμονική τρελή γεροντοκόρη>>, Δασκάλα που θέλει να παντρευτεί και που δεν αντιλαμβάνεται, ότι ο Δήμαρχος δεν ενδιαφέρεται ερωτικά για αυτή. Ακόμη και οι μαθητές της στο Δημοτικό Σχολείο σχολιάζουν τη συμπεριφορά της και αντιλαμβάνονται ότι είναι υπερβολική, ενώ συχνά της λένε ότι δεν είναι σωστό να μεταφέρει τα ερωτικά της προβλήματα στη τάξη. Εξαιτίας αυτής της εμμονής της, όταν απογοητεύεται ερωτικά από το Δήμαρχο και όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, καίει το μαγαζί της γυναίκας εξαιτίας της οποίας θεωρεί ότι, δεν την θέλει ο Δήμαρχος.

Ο Γιάννος στις Άγριες Μέλισσες, όπως του λένε και οι γύρω του, έτσι και αυτός αναφέρει, ότι καμία κοπέλα δεν θα γυρνούσε να τον κοιτάξει. Αυτός είναι ερωτευμένος με ένα κορίτσι και ενώ γνωρίζει ότι δεν υπάρχει ερωτική ανταπόκριση από αυτή, θυσιάζεται κατά κάποιο τρόπο για χάρη της, και παραδέχεται έναν φόνο που δεν έκανε για να μη μαθευτεί, ότι οι υπαίτιοι για αυτόν είναι αυτό το κορίτσι με τις αδελφές της.

Ο Μιλτιάδης είναι ένας άνδρας που έχει χάσει τη σύζυγό του και μητέρα των δύο γιών του εδώ και αρκετά χρόνια. Η σχέση που ξεκινάει με μία συγχωριανή του κάνει την αρχή της πριν αρρωστήσει και διατηρείται καθ' όλη τη διάρκεια της περιπέτειας του, μέχρι που τελικά την παντρεύεται.

9.6. Η έννοια της κληρονομικότητας στην ψυχική ασθένεια

Για αυτή τη κατηγορία έγινε μία εξαίρεση, καθώς δεν αφορά κοινά σημεία και αναφορές και στις δύο σειρές, αλλά μόνο τις Άγριες Μέλισσες.

Η προβολή της έννοιας της κληρονομικότητας εδώ παρατηρήθηκε ότι, γίνεται με έναν ιδιαίτερο τρόπο. Στη σειρά φαίνεται ο Γιάννος να έχει ζητήματα με τη ψυχική του υγεία από μικρός. Από την άλλη πλευρά ο πατέρας του, Μιλτιάδης, παρουσιάζεται ως ένας άνθρωπος ταλαιπωρημένος, αλλά ψυχικά υγιής. Η περίοδος που αρρωσταίνει είναι μία πολύ δύσκολη για αυτόν, καθώς έρχεται αντιμέτωπος με ποινή φυλάκισης αφού τραυμάτισε το γιο της αδελφής του και δεν αντέχει το βάρος με αποτέλεσμα να λυγίσει ψυχικά.

Υπονοείται κατά κάποιο τρόπο, η κληρονομική προδιάθεση της ψυχικής ασθένειας μεταξύ πατέρα και γιου σε μία πιο σύγχρονη προσέγγιση που σχετίζει τα ψυχοπιεστικά γεγονότα στη ζωή ενός ανθρώπου με την εμφάνιση της ψυχικής ασθένειας. Δίνεται επομένως χώρος σε μία πιο κοινωνική προσέγγιση και όχι τόσο στη καθαρά βιολογική που δεν λαμβάνει υπόψιν της κοινωνικούς παράγοντες που επιδρούν στην εμφάνιση μίας ψυχικής νόσου.

9.7. Η εκμετάλλευση του <<ανόητου τρελού>>

Στη συνέχεια έρχεται η κατηγορία που σχετίζεται με την υπόνοια, ότι οι ψυχικά ασθενείς είναι και ανόητοι, με αποτέλεσμα συχνά να πέφτουν θύματα εκμετάλλευσης.

Πρώτο στοιχείο της κατηγορίας αυτής είναι πως ο Τρελαντώνης στο Καφέ της Χαράς κερδίζει πολλά χρήματα στο τυχερό παιχνίδι-Τζόκερ, κάτι που δεν μαθαίνει ποτέ γιατί ένας συγχωριανός του το αντιλαμβάνεται και λέει πως το δελτίο που συμπλήρωσε ο Τρελαντώνης ήταν δικό του. Επιπλέον κατά τη διάρκεια των εκλογών στο χωριό οι δύο πολιτικά αντίπαλοι (ο πρώην Δήμαρχος του Χωριού και η Χαρά

Χάσκα) προκειμένου να λάβουν τη ψήφο της Δασκάλας τη πλησιάζουν και οι δύο με διάφορες αφορμές, ώστε να την πείσουν να τους ψηφίσει.

Στις Άγριες Μέλισσες, η βασική υποτίμηση γίνεται απέναντι στον Γιάννο τον οποίο διακωμωδούν λεκτικά αρκετά συχνά, μειώνοντας τον και μάλιστα δεν είναι λίγες οι φορές που υπέστη και σωματική βία από συγγενικά του πρόσωπα με τα οποία όλη η οικογένεια του δεν διατηρεί καλές σχέσεις. Ο Μιλτιάδης από την άλλη, δεν έχει υποστεί βία υπάρχει ωστόσο η αίσθηση από το μεγαλύτερο του αδερφό, οι σχέσεις με τον οποίο δεν είναι καθόλου καλές, ότι ο Μιλτιάδης από τότε που αρρώστησε ψυχικά έχει χάσει το μυαλό του και δεν σκέφτεται σωστά.

9.8. Υποστηρικτικό πλαίσιο

Η κατηγορία αυτή αφορά τα κοινά στοιχεία των δύο σειρών σε σχέση με το υποστηρικτικό δίκτυο που έχουν γύρω τους οι ψυχικά ασθενείς.

Αρχικά ο Γιάννος στις Άγριες Μέλισσες παρουσιάζεται, ως ένας άνθρωπος που έχει γύρω του την οικογένεια του (τον πατέρα και τον αδελφό του). Η αγάπη τους για αυτόν είναι μεγάλη και μάλιστα όταν τελικά τον σκοτώνουν, τότε παραδέχεται ο πατέρας του στο δεύτερο γιο του, ότι ο Γιάννος δεν ήταν καλά όσο ζούσε, αλλά από την αγάπη που του είχε δεν μπορούσε να το δει.

Ο Μιλτιάδης από την άλλη πλευρά από τη στιγμή που αρρωσταίνει έχει διαρκώς δίπλα του τη σύντροφό του και τον μεγάλο γιο του. Κατά τη διάρκεια της νοσηλείας του στη ψυχιατρική κλινική τον στηρίζουν περιμένοντας την στιγμή που θα γίνει καλά. Επιπλέον από τη στιγμή που η κατάσταση του βελτιώνεται και οι γιατροί του επιτρέπουν να γυρίσει στο σπίτι του, όλοι οι συγχωριανοί του τον υποδέχονται με όμορφο τρόπο και στηρίζουν την σταδιακή επανένταξή του. Ο μόνος που δεν τον στηρίζει είναι ο αδελφός του, αλλά αυτό είναι κάτι που συνέβαινε και πριν αρρωστήσει αφού οι σχέσεις τους ποτέ δεν ήταν καλές.

Ο Τρελαντώνης προβάλλεται ως ένας χαρακτήρας που δεν έχει οικογένεια. Για αυτόν φίλοι και οικογένεια θα αποτελέσουν η Αθηναία που μετακόμισε στο χωριό του με τη μικρή της κόρη, οι οποίες τον αποδέχονται όπως είναι και τον εντάσσουν στην οικογένεια τους σαν ένα επιπλέον μέλος. Η Χαρά του εμπιστεύεται την κόρη της να την πηγαινοφέρει στο σχολείο και η μικρή τον αγαπάει πάρα πολύ.

Είναι εμφανές επομένως, ότι η πλειοψηφία των χαρακτήρων προβάλλεται (όλοι εκτός από την Δασκάλα) να διατηρεί κοινωνικό υποστηρικτικό δίκτυο, κάτι που μπορεί να χαρακτηρίσει θετικές τις συγκεκριμένες αναπαραστάσεις.

9.9. Τα συμπτώματα της ψυχικής ασθένειας

Η τελευταία αυτή κατηγορία αφορά τα συμπτώματα που φαίνεται να βιώνουν οι ψυχικά ασθενείς στις σειρές που μελετήθηκαν.

Ο Γιάννος από τα πρώτα επεισόδια αναπαρίσταται να κάθεται αποστασιοποιημένος από τους περισσότερους. Πολλές φορές κάθεται στο καφενείο του χωριού σε ένα τραπέζι και γελάει μόνος του ή ασχολείται με το αναψυκτικό του. Ένα από τα βασικά συμπτώματα που βιώνει είναι, ότι έχει παραισθήσεις και οπτικές και ακουστικές ψευδαισθήσεις. Ακούει φωνές αρκετά συχνά, οι οποίες μάλιστα σύμφωνα με αυτόν τον προτρέπουν να κάνει και κάποια πράγματα, όπως για παράδειγμα να επιτεθεί στον πατέρα του. Οι κινήσεις του ορισμένες φορές είναι μονότονες, σχεδόν ψυχαναγκαστικές.

Ο πατέρας του Μιλτιάδης, από τη στιγμή που αρρωσταίνει και μεταφέρεται στη ψυχιατρική κλινική δείχνει να είναι καχύποπτος με τους γύρω του, να είναι πιο αργοκίνητος και να θεωρεί, ότι τον έχει κυριέψει το <<κακό>>. Έχει και αυτός ψευδαισθήσεις κατά τη διάρκεια των οποίων βλέπει συνήθως τον πεθαμένο γιο του να του μιλάει για όλες τις δύσκολες καταστάσεις που έζησε από το θείο και τα ξαδέλφια του.

Η Δασκάλα από το Καφέ της Χαράς παρουσιάζει μία εμμονική συμπεριφορά απέναντι στο Δήμαρχο που αρχικά απλά φαίνεται προβληματική και ενοχλητική. Στη συνέχεια ωστόσο, καταλήγει να ξεπερνά τα όρια και να την οδηγεί να φτάσει στα άκρα, καίγοντας το μαγαζί της Χαράς. Ύστερα από αυτή τη πράξη, η Δασκάλα χάνει τα λογικά της, έχει παραισθήσεις και θεωρεί, ότι τα δέντρα στα οποία μιλάει είναι οι καλεσμένοι στον υποτιθέμενο γάμο της.

Ο Τρελαντώνης από την άλλη προβάλλεται ως ένας χρόνιος ασθενής χωρίς ιδιαίτερα συμπτώματα που διαστρεβλώνουν τη πραγματικότητα του. Τον χαρακτηρίζουν απλά κάποιες ιδιαιτερότητες στο τρόπο ομιλίας του και συγκεκριμένα οι ομοιοκαταληξίες με τις οποίες μιλάει.

Συμπεράσματα

Έχοντας ολοκληρώσει την καταγραφή του υλικού στις επιμέρους κατηγορίες που δημιουργήθηκαν φαίνεται, ότι η έρευνα οδηγεί σε ορισμένα συμπεράσματα.

Αρχικά διαφαίνεται, πως οι αντιλήψεις γύρω από την υποτιθέμενη επιθετική συμπεριφορά των ψυχικά νοσούντων είναι ιδιαίτερα διαδεδομένες. Και στις δύο σειρές υπήρξε αναφορά σε βίαια περιστατικά, τα οποία σχετίζονται με τους χαρακτήρες που θεωρούνται ψυχικά ασθενείς, κάτι που δείχνει πως η μυθοπλασία (και όχι μόνο τα δελτία ειδήσεων) διακινεί και ανατροφοδοτεί τέτοιες αναπαραστάσεις προς όφελος της. Παράλληλα, ο τρόπος με τον οποίο έγινε η απεικόνιση τους στο μεγαλύτερο ποσοστό, οδηγεί σε δύο δρόμους. Από τη μία πλευρά στο αίσθημα του φόβου στην θέα ενός ψυχικά ασθενή που είναι ικανός για κάποια βίαιη πράξη και από την άλλη στα αισθήματα της λύπησης και του οίκτου. Τα τελευταία σχετίζονται με τις εικόνες ευαλωτότητας που προβάλλονται (π.χ. ο Τρελαντώνης ζει μόνος του, έξω από το χωριό χωρίς οικογένεια και η οικογένεια της Χαράς τον "αγκαλιάζει" και τον εντάσσει ως μέλος της, ως πιο ευάλωτο). Η συχνή θυματοποίηση τους ακόμη, όταν παρουσιάζονται ως θύματα βίας ή εκμετάλλευσης, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω υπονοεί μία χαμηλού νοητικού επιπέδου αντίληψη από πλευράς τους.

Οι έννοιες της ευαλωτότητας και της θυματοποίησης, όταν παίρνουν μορφή και σκιαγραφούν τους χαρακτήρες των τηλεοπτικών προγραμμάτων δημιουργούν στο κοινό ένα αίσθημα <<νοιαξίματος>> εξαιτίας της πατερναλιστικής τάσης που η κοινωνία διατηρεί και ξυπνάει την ανάγκη του για προστατευτισμό. Επομένως, τέτοιες παραστάσεις κρατούν ζωντανό το ενδιαφέρον του κοινού.

Όλα τα παραπάνω φαίνεται, πως απαντούν στο δεύτερο από τα ερωτήματα που τέθηκαν από το ξεκίνημα αυτής της έρευνας, σχετικά με το ποιες είναι οι κυρίαρχες κοινωνικές τάσεις, όσον αφορά την ψυχική ασθένεια. Οι ψυχικά ασθενείς είναι <<επικίνδυνοι>>, <<βίαιοι>>, <<ευάλωτοι>>, και <<λίγο ανόητοι>> σύμφωνα με τις κυρίαρχες κοινωνικές αντιλήψεις και παρομοίως, η μυθοπλασία προβάλλει σε μεγάλο βαθμό αυτές τις επικρατούσες απόψεις, διατηρώντας με αυτό τον τρόπο τις <<ετικέτες>> αυτές.

Όσον αφορά τον τρόπο με τον οποίο παρουσιάζονται οι ψυχικά ασθενείς στη μυθοπλασία, το πρώτο ερώτημα που διατυπώθηκε, σε πρώτο επίπεδο γίνεται στιγματιστικά. Η κοινωνικά κατασκευασμένη εικόνα που υπάρχει για τον ψυχικά ασθενή, ως ένας άνθρωπος που αμελεί την εξωτερική του εμφάνιση ή δεν είναι ικανός

να την φροντίσει ή δεν ντύνεται σύμφωνα με τα κοινωνικά αποδεκτά πρότυπα, και αναπαριστάται στο περιεχόμενο των ερευνώμενων σειρών, αντανακλά τα κλασικά στερεότυπα γύρω από την εικόνα του. Παράλληλα, οι προσφωνήσεις <<τρελός>>, <<σαλεμένος>> ή φράσεις όπως <<αυτός θέλει ψυχίατρο>>, συνδέουν με στιγματιστικό τρόπο την υπόσταση του ανθρώπου ακόμα και με τη ψυχιατρική παρακολούθηση, δίνοντας την εντύπωση, ότι πρόκειται για την <<τιμωρία>> κάποιου επειδή <<δεν είναι στα καλά του>>. Επιπλέον στις σειρές, αν εξαιρεθεί η περίπτωση του Μιλτιάδη, στις 3 άλλες περιπτώσεις δεν υπάρχει αναφορά σε κάποια υποτιθέμενη <<θεραπεία>>. Ο Γιάννος πεθαίνει, την υποτιθέμενη πορεία του οποίου δεν προβάλλουν οι σειρές και για τους χαρακτήρες της άλλης σειράς αφήνεται να εννοηθεί, ότι θα είναι για <<πάντα>>έτσι, ο Τρελαντώνης στο χωριό και η Δασκάλα στο ψυχιατρείο.

Στο ίδιο επίπεδο μπορεί να τοποθετηθεί και η σύνδεση ψυχικής ασθένειας και βίαιης δράσης. Άλλωστε, είναι γνωστές οι φράσεις <<ο σχιζοφρενής δολοφόνος με το πριόνι>>, <<ο μανιακός δολοφόνος>> κλπ. που έχουν εντυπωθεί στο μυαλό των ανθρώπων, ως δεδομένες και αληθείς. Υπάρχει γενικά στη μυθοπλασία, όπως και στην πραγματική ζωή μία ευκολία στο να κατηγορεί κάποιος έναν ψυχικά ασθενή, που <<δεν ξέρει τι του γίνεται>>, ως τον <<αποδιοπομπαίο τράγο>>, για ένα έγκλημα την αιτία του οποίου, δεν μπορεί να καταλάβει και να εξηγήσει διαφορετικά. Η τάση των ανθρώπων γενικότερα είναι να μην αναζητούν επιστημονικές αλήθειες, αντίθετα να αποδέχονται την <<εύκολη>> απάντηση, που συνήθως δεν έχει σχέση με την πραγματικότητα.

Συνεχίζοντας, είναι απαραίτητο να απαντηθεί το τρίτο ερώτημα που τέθηκε, σχετικά με το, αν είναι δυνατό μέσα από τις κοινωνικές αναπαραστάσεις που λαμβάνουν χώρα στις ελληνικές παραδοσιακές κοινωνίες στις δύο αυτές σειρές, να αποκρυσταλλωθούν στερεότυπα γύρω από τη ψυχική ασθένεια. Οι συνήθειες και η νοοτροπία της ελληνικής επαρχίας αποτελούν ουσιαστικές κομμάτι της νεοελληνικής νοοτροπίας. Για αυτό το λόγο, το ελληνικό χωριό μπορεί να θεωρηθεί ιδεολογική πηγή. Η επαφή μαζί του έστω και μυθοπλαστικά, συνιστά μία οικεία αναπαράσταση που συμβολικά αγγίζει το τηλεοπτικό κοινό, ακόμα και αν προέρχεται από δραματικό περιεχόμενο, πόσο μάλλον από την κωμωδία. Σε αυτές τις περιπτώσεις, το περιεχόμενο ουσιαστικά καθίσταται πιο εύληπτο προς τους τηλεθεατές.

Το τέταρτο και τελευταίο ερώτημα που διατυπώθηκε, αφορά το κατά πόσο οι αποκρυσταλλωμένες αντιλήψεις σχετικά με την <<τρέλα>>, σχετίζονται με (ή και

κατά πόσο απέχουν από) τις σύγχρονες θέσεις της Ψυχιατρικής. Αρχικά, από το μεγαλύτερο μέρος του υλικού, αναδεικνύεται η τάση να προβάλλονται οι χαρακτήρες που θεωρείται, ότι νοσούν ψυχικά με κάποιες στερεοτυπικές εκφράσεις και εικόνες. Το υλικό που έχει καταγραφεί από τις σειρές συνιστά κοινωνικές αναπαραστάσεις και κοινωνικά κατασκευασμένες εικόνες και στάσεις, που όπως αναφέρθηκε, ήδη υπάρχουν στις αντιλήψεις του κοινωνικού συνόλου. Οι κυρίαρχες αυτές απόψεις, ακριβώς επειδή είναι <<κυρίαρχες>> σε επίπεδο μεγάλου κοινού, είναι και αποδεκτές, όταν αφορούν τη μυθοπλασία, πράγμα που αποδεικνύεται και από τα υψηλά ποσοστά τηλεθέασης. Ωστόσο, οι απόψεις αυτές φαίνεται, πως δεν συνάδουν στο σύνολο τους, με τις θέσεις περί ψυχικής ασθένειας που υποστηρίζει η Ψυχιατρική. Το γεγονός για παράδειγμα, ότι στην κοινή αντίληψη ο ψυχικά ασθενής έχει πολλές φορές ταυτιστεί με βίαιη συμπεριφορά είναι εμφανές και από το περιεχόμενο των ερευνώμενων σειρών. Η Ψυχιατρική, ωστόσο έρχεται μέσω ερευνών να υποστηρίξει, ότι οι ψυχικά νοσούντες δεν έχουν περισσότερες πιθανότητες, να γίνουν επιθετικοί σε σχέση με τους ανθρώπους, που δεν νοσούν ψυχικά.

Επιπρόσθετα, στην αντίληψη του κόσμου παραμένει η πεποίθηση, πως ο μονόδρομος για να αντιμετωπιστούν αυτού του είδους οι ασθένειες είναι ο υπό άσχημες συνθήκες εγκλεισμός σε ψυχιατρική κλινική, και η λήψη ιδιαίτερα βαριάς αγωγής, οι παρενέργειες της οποίας, είναι πολλές. Σήμερα όμως, η θεραπεία περιλαμβάνει πολλούς και εναλλακτικούς τρόπους, οι οποίοι για τον κάθε άνθρωπο ορίζονται διαφορετικά, μεταξύ των οποίων είναι και η φαρμακευτική αγωγή με ελάχιστες έως καθόλου παρενέργειες, σε αντίθεση με το παρελθόν. Παράλληλα, η Ψυχιατρική δεν αποδέχεται σε καμία περίπτωση τους όρους <<τρελός>> και <<τρέλα>>. Ο όρος που προτείνει να χρησιμοποιείται, είναι ο <<λήπτης υπηρεσιών ψυχικής υγείας>>. Σε γενικά πλαίσια τις τελευταίες δεκαετίες, υποστηρίζεται, πως οι ψυχικά ασθενείς μπορούν να ζουν μία φυσιολογική ζωή στην κοινότητα παρά τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν, σε αντίθεση με τις κοινωνικά εδραιωμένες αντιλήψεις.

Κάτι άλλο που επίσης παρατηρήθηκε, είναι ότι στις σειρές τονίζεται η αντίθεση μεταξύ <<υγιούς>> και <<άρρωστης>> πλευράς στο ίδιο το άτομο, με την <<άρρωστη>> πολλές φορές να μένει αόρατη ακόμα και για τους κοντινούς ανθρώπους των ασθενών. Η ψυχική ασθένεια, ειδικά όταν πρόκειται για πιο σοβαρή διαγνωσμένη διαταραχή ή απλά υπονοείται (π.χ. σχιζοφρένεια) σκιαγραφεί κάτι μυστήριο και είναι δύσκολο να γίνει αποδεκτή από τους οικείους. Δεν είναι περίεργο που και σήμερα, υπάρχουν περιπτώσεις στις οποίες, προκειμένου κάποιος να μη παραδεχτεί τη

διαταραχή από την οποία νοσεί, υποστηρίζει ότι <<μπήκε το κακό μέσα του>>. Κατά την έρευνα παρατηρήθηκε ακόμη, πως επιλέγονται να προβάλλονται κυρίως βαρύτερες ψυχικές διαταραχές, ακόμα και αν ποτέ δεν αναφέρονται οι ονομασίες τους. Αυτό το μαρτυρά το ίδιο το υλικό, στο οποίο περιλαμβάνονται σοβαρά συμπτώματα, όπως είναι οι παραισθήσεις και οι οπτικές και ακουστικές ψευδαισθήσεις.

Ολοκληρώνοντας τα συμπεράσματα, αξίζει να αναφερθεί και μία θετική πλευρά που αναδύεται από την έρευνα, ακόμα και αν αυτό γίνεται σε πολύ μικρό βαθμό. Η πλευρά αυτή, έχει να κάνει με όλα τα θετικά στοιχεία που προβλήθηκαν, όπως είναι για παράδειγμα το γεγονός, ότι στις περισσότερες περιπτώσεις υπάρχει υποστηρικτικό πλαίσιο για τους ανθρώπους αυτούς, όταν πραγματικά το έχουν ανάγκη. Επιπρόσθετα, ο ένας από τους τέσσερις χαρακτήρες (Μιλτιάδης) παρουσιάζεται να διατηρεί ερωτική σχέση κάτι που <<γκρεμίζει>> για λίγο τα έως τώρα κοινωνικά στερεότυπα που θέλουν τους ψυχικά νοσούντες να μην είναι σε θέση να ερωτευτούν, να διατηρήσουν μία σχέση ή να δημιουργήσουν την δική τους οικογένεια. Τα δύο αυτά σημεία, μπορούν επομένως να προστεθούν, ως οι ελάχιστες θετικές κοινωνικές αναπαραστάσεις που περιλαμβάνονται σε αυτές τις σειρές, σε ένα σύνολο αρκετά αναμενόμενων και στιγματιστικών.

Επίλογος

Στη προσπάθεια να δοθούν απαντήσεις στα ερευνητικά ερωτήματα που διατυπώθηκαν από την αρχή της παρούσας εργασίας, αναλύθηκε όλο το υλικό που αντλήθηκε από τις δύο τηλεοπτικές σειρές που επιλέχθηκαν, ως ιδανικές για αυτό το σκοπό.

Από την ανάλυση διαπιστώθηκε, ότι η ψυχική ασθένεια ιδωμένη ως ετερότητα, είτε στην καθημερινότητα είτε με τα μάτια της μυθοπλασίας, δεν μπορεί παρά να είναι τελικά μία κοινωνική κατασκευή. Μία κατασκευή που παρά τις προσπάθειες τόσο των ειδικών όσο και των ίδιων των ληπτών υπηρεσιών ψυχικής υγείας, για μία πιο υποστηρικτική αντιμετώπιση, έχει οριστεί με δεδομένα, κυρίως αρνητικά χαρακτηριστικά. Η μυθοπλασία αναπαράγει τις κυρίαρχες αντιλήψεις γύρω από αυτή, που είναι συνδεδεμένες με τις ακρότητες, το στίγμα και τις υπερβολές, ενώ σε πολύ μικρότερο βαθμό προβάλλει στάσεις αντιτιθέμενες στις επικρατούσες απόψεις.

Στις σύγχρονες κοινωνίες παρατηρείται ραγδαία αύξηση στα ποσοστά των ανθρώπων που έστω μία φορά στη ζωή τους έχουν έρθει αντιμέτωποι με κάποιο ζήτημα ψυχικής υγείας. Μάλιστα, σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας, οι ψυχικές ασθένειες επηρεάζουν πια ένα στα τέσσερα άτομα. Ίσως σταθεί αυτό αφορμή τα επόμενα χρόνια, ώστε να αρχίσουν οι κοινωνικές αναπαραστάσεις που υφίστανται σήμερα να διαμορφώνονται με διαφορετικό περιεχόμενο.

Όσον αφορά τη μαζική επικοινωνία, ευχάριστο γεγονός αποτελεί η πρωτοβουλία του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας να δημιουργήσει παρατηρητήρια ελέγχου, τα οποία θα ελέγχουν τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας και το πως οι άνθρωποι που εργάζονται σε αυτά, χειρίζονται πληροφορίες που αφορούν θέματα ψυχικής υγείας. Παράλληλα, τα συγκεκριμένα προγράμματα που ακόμα ωστόσο δεν έχουν δημοσιευτεί, σκοπό θα έχουν να ενθαρρύνουν τους λήπτες υπηρεσιών ψυχικής υγείας και τους φροντιστές τους, να αντιδρούν, σε ότι τους προσβάλλει.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

Αναγνωστόπουλος, Φ., & Καραδήμας, Ε. (2008). *Υγεία και ασθένεια. Ψυχολογικές διεργασίες*. Αθήνα: Εκδοτικός Οίκος Α. Α. Λιβάνη.

Αντωνοπούλου, Μ. Ν. (2008). *Οι Κλαστικοί της Κοινωνιολογίας. Κοινωνική Θεωρία και Νεότερη Κοινωνία*. Αθήνα: Σαββάλας.

Αργυριάδης, Α. (2015). *Η Πολιτισμική κατασκευή της διαφορετικότητας. Το παράδειγμα του ψυχο-παθή*. Αθήνα: Πεδίο.

Ασλανίδου, Σ., & Carrier, J. P. (2004). *Θεωρητικές Προσεγγίσεις για την ανάλυση των ΜΜΕ*. Αθήνα: Τυπωθήτω.

Babbie, E. (2011). *Εισαγωγή στην Κοινωνική Έρευνα*. (εισαγ. και επιμ. Κ. Ζαφειρόπουλος). Αθήνα: Κριτική.

Βαμβακάς, Β., & Πασχαλίδης, Γ. (2018). *50 Χρόνια Ελληνική Τηλεόραση. Πρακτικά Συνεδρίου - Εργαστήριο Πολιτισμικών και Οπτικών Σπουδών. Τμήμα Δημοσιογραφίας και Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο*.

Bradby, H. (2010). *Εισαγωγή στην Κοινωνιολογία της Υγείας και της Ασθένειας*. (επιμ. Γ. Αλεξιάς). Αθήνα: Πεδίο.

Βώβου, Ι. (2010). *Ο Κόσμος της Τηλεόρασης. Θεωρητικές Προσεγγίσεις, Ανάλυση Προγραμμάτων και Ελληνική Πραγματικότητα*. Αθήνα: Ηρόδοτος.

Ζήση, Α. (2002). *Επανένταξη χρόνιων ψυχικά πασχόντων. Εμπειρικά ευρήματα, νέες προσεγγίσεις και προοπτικές*. Αθήνα: ΤΥΠΩΘΗΤΩ – ΓΙΩΡΓΟΣ ΔΑΡΔΑΝΟΣ.

Goffman, E. (2012). *Η παραφροσύνη κατ' οίκον. Ψυχική ασθένεια, κοινωνική θέση και οικογένεια*. (μτφρ. Δ. Μακρυγιώτη). Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

Goffman, E. (2001). *Στίγμα. Σημειώσεις για τη Διαχείριση της Φθαρμένης Ταυτότητας*. (εισαγ. & μτφρ. Δ. Μακρυγιώτη). Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

Goffman, E. (1994). *Άσυλα. Δοκίμια για την κοινωνική κατάσταση των ασθενών του ψυχιατρείου και άλλων τροφίμων*. (μτφρ. Ξ. Κομνηνός). Αθήνα: Ευρύαλος.

Ιωσηφίδης, Θ. (2008). *Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες*. Αθήνα: Κριτική.

Jenkins, R. (2007). *Κοινωνική ταυτότητα*. (εισαγ. Χ. Λυριτζής). Αθήνα: Σαββάλας.

Καυταντζόγλου, Ι. Α. (2006). *Κοινωνικός αποκλεισμός: Εκτός, εντός και υπό. Θεωρητικές, ιστορικές και πολιτικές καταβολές μιας διαφορούμενης έννοιας*. Αθήνα: Σαββάλας.

Κόλλιας, Α. (2014). *Ανάλυση περιεχομένου. Εξέλιξη, τεχνικές και εφαρμογές της μεθόδου στη μελέτη της επικοινωνίας*. (επιμ. Α. Κουβίδη). Αθήνα: Παπαζήσης.

Κονταξάκης, Β. Π., & Κόλλιας, Κ. Θ., & Χαβάκη-Κονταξάκη, Μ. Ι. (2008). *Πρώιμες ψυχωσικές εκδηλώσεις. Σημεία, Συμπτώματα & Παρεμβάσεις*. Αθήνα: ΒΗΤΑ medical arts.

Κυριαζή, Ν. (2011). *Η Κοινωνιολογική Έρευνα. Κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών*. Αθήνα: Πεδίο.

Κωνσταντοπούλου, Χ. (2014). *Κοινωνικές Αναπαραστάσεις. Επικοινωνιακά Μέσα και Εξουσία*. Αθήνα: Παπαζήσης.

Κωνσταντοπούλου, Χ. (2012). *Κοινωνιολογία της Καθημερινότητας. (Εισαγωγή στην Κοινωνιολογία της Καθημερινής Ζωής)*. Αθήνα: Παπαζήσης.

Κωνσταντοπούλου, Χ. (2008). *Θέματα Μεταμοντέρνας Επικοινωνίας*. Αθήνα: Αδελφών Κυριακίδη Α. Ε.

Λεβεντάκος, Δ. (2004). *Τηλεόραση και Ελληνική Κοινωνία*. Αθηνά: ΕιΚών.

Λυδάκη, Α. (2012). *Ποιοτικές μέθοδοι της κοινωνικής έρευνας*. Αθήνα: Καστανιώτη.

Μαγκλάρας, Β. (2013). *Θεωρίες Κοινωνικών Συστημάτων. Parsons, Luhmann, Habermas*. Αθήνα: Ι. Σιδέρης.

Μαδιανός, Μ. Γ. (1996). *Κοινωνία και ψυχική υγεία. Εισαγωγή στην Κοινωνική Ψυχιατρική*. Πρώτος Τόμος. Αθήνα: Καστανιώτης.

Μαδιανός, Μ. Γ. (1996). *Κοινωνία και ψυχική υγεία. Κοινοτική Ψυχιατρική και Κοινοτική Ψυχική Υγιεινή*. Δεύτερος Τόμος. Αθήνα: Καστανιώτης.

Moscovici, S. (2017). *Το Σκάνδαλο της κοινωνικής σκέψης. Κείμενα για τις κοινωνικές αναπαραστάσεις*. (επιμ. Σ. Παπαστάμου). Αθήνα: Πεδίο.

Nettleton, S. (2002). *Κοινωνιολογία της υγείας και της ασθένειας*. (μτφρ. Α. Βακάκη & επιμ. Δ. Αγραφιώτης). Αθήνα: ΤΥΠΩΘΗΤΩ - ΓΙΩΡΓΟΣ ΔΑΡΔΑΝΟΣ.

Οικονόμου, Χ. (2005). *Κοινωνιολογία της υγείας. Βασικές θεωρητικές προσεγγίσεις*. Α' Τόμος. Αθήνα: Διόνικος.

Οικονόμου, Χ., & Σπυριδάκης, Μ. (2012). *Ανθρωπολογικές και κοινωνιολογικές προσεγγίσεις της υγείας*. Αθήνα: Εκδόσεις Ι. Σιδέρης.

Ουλής, Π. (2003). *Η φύση της ψυχικής νόσου*. Αθήνα: Εξάντας.

Παρασκευόπουλος, Ν., & Κοσμάτος, Κ. (1997). *Ο Αναγκαστικός εγκλεισμός του ψυχικά ασθενή σε ψυχιατρείο. Νομοθετική ρύθμιση, πρακτική εφαρμογή*. Αθήνα-Κομοτηνή: Αντ. Ν. Σάκκουλα.

Potter, J., & Wetherell, M. (2007). *Λόγος και Κοινωνική Ψυχολογία. Πέρα από τις στάσεις και τη συμπεριφορά.* (μτφρ. Έ. Αυγητά & Α. Τσονίδης), (επιμ. Ν. Μποζατζής). Αθήνα: Μεταίχμιο.

Ρακιτζή, Σ., & Γεωργιά, Π., & Ευθυμίου, Κ. (2016). *Παρέμβαση στη σχιζοφρένεια. Βιολογική και γνωσιακή-συμπεριφοριστική προσέγγιση.* Αθήνα: Ι.Ε.Θ.Σ.

Ritzer, G. (2012). *Σύγχρονη Κοινωνιολογική Θεωρία.* (επιμ. Ι. Κουτανζόγλου). Αθήνα: Κριτική.

Σακέλλης, Γ. (2009). *Η Ψυχιατρική Μεταρρύθμιση στην Ελλάδα. Ανάγκες-Προτάσεις-Λύσεις.* Συνήγορος του Πολίτη. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σακκουλά.

Σακκάς, Π. (2016). *Η Ψυχιατρική αλλιώς...μέσα από πραγματικές ιστορίες και κυκλώματα υπολογιστών.* Αθήνα: BHTA medical arts.

Silverblatt, A., & Ανδριοπούλου, Ε. (2017). *Παιδεία στα Μέσα Επικοινωνίας. Σημεία-Κλειδιά για την Ερμηνεία των Μηνυμάτων των Μέσων.* Χανιά: Πυξίδα της Πόλης.

Τσαλίκογλου, Φ. (1987). *Ο Μύθος του επικίνδυνου ψυχασθενή.* Αθήνα: Παπαζήσης.

Τσιώλης, Γ. (2014). *Μέθοδοι και Τεχνικές ανάλυσης στην ποιοτική κοινωνική έρευνα.* Αθήνα: Κριτική.

Τσουκαλάς, Κ. (2010). *Η Επινόηση της ετερότητας. <<Ταυτότητες>> και <<Διαφορές>> στην εποχή της παγκοσμιοποίησης.* Αθήνα: Καστανιώτης.

Φισκ, Τ. (2011). *Η Ανατομία του Τηλεοπτικού Λόγου.* Αθήνα: Παπαζήσης.

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

Bowers, L. (1998). *The Social Nature of Mental Illness*. London: Routledge.

Bryman, A. (2008). *Social Research Methods*. New York: Oxford University Press.

Foucault, M. (1987). *Mental illness and psychology*. United States of America: University of California Press.

Krippendorff, K. (2004). *Content Analysis. An Introduction To Its Methodology*. California: Sage.

Lee, G., & Loveridge, R. (1987). *The Manufacture of Disadvantage. Stigma and Social Closure*. Philadelphia: Open University Press.

Moscovici, S. (2000). *Social Representations. Explorations in Social Psychology*. Cambridge: Polity.

Pierson, J. (2002). *Tackling Social Exclusion*. London: Routledge.

Scheff, T. J. (2007). *Being mentally ill. A sociological theory*. United States of America: Aldine Transaction.

Stangor, C. (2000). *Stereotypes and Prejudice*. Philadelphia: Psychology Press.

Szasz, T. S. (1972). *The Myth of mental illness*. London: Paladin.

Weber, R. P. (1985). *Basic Content Analysis. Series: Quantitative Applications in the Social Sciences*. London: Sage.

Ηλεκτρονικές πηγές

https://vod.antenna.gr/#/shows/to_kafe_tis_charas

https://vod.antenna.gr/#/shows/agries_melisses/seasons/1/episode/agries_melisses-season-2

<https://www.newsbreak.gr/media/44351/ti-fovatai-o-trelantonis-gia-tin-epistrofi-toy-kafe-tis-charas-video/>

<https://mylife.com.cy/celebrities/showbiz/pote-epistrefei-i-aglaia-sto-kafe-tis-haras-lete-na-xeperase-ton-popota>

Παράρτημα

Στο παρακάτω παράρτημα, περιλαμβάνονται μικρές περιλήψεις του κάθε επεισοδίου των όσων σχετίζονται με το ερευνώμενο θέμα της εργασίας, καθώς και παραπομπές στα αντίστοιχα επεισόδια.

<<Το καφέ της Χαράς>>

Α΄ Κύκλος (2003 - 2004)

Επεισόδιο 02:

https://vod.antenna.gr/#/shows/to_kafe_tis_charas/seasons/1/episode/to_kafe_tis_charas_S1_E2_v1/play

Σε ένα ορεινό χωριό, το Κολοκοτρωνίτσι μετακομίζει η Χαρά Χάσκα, μία πρώην Διαφημιστριά από την Αθήνα με τη κόρη της Βάλια. Όλο το χωριό αντιδρά αρνητικά στην άφιξη της, σύμφωνα με τις οδηγίες του Περίανδρου Πώποτα, Δημάρχου του χωριού, εκτός από τον Τρελαντώνη, ο οποίος αρχικά είναι ο μοναδικός άνθρωπος που τις κατευθύνει και τις βοηθά. Αυτές δέχονται τη βοήθεια του αποκαλώντας τον γραφικό τρελό, όταν τον ακούν να μιλάει με τη χαρακτηριστική του ομοιοκαταληξία και τα στιχάκια. Η εικόνα του είναι ατημέλητη και φορά ένα στραβοκουμπωμένο πουκάμισο. Η Αγλαΐα, η Δασκάλα του χωριού εμφανίζεται συντηρητική και στηρίζει το Δήμαρχο στην αρνητική του στάση απέναντι στη Χαρά, καθώς ενδιαφέρεται και ερωτικά για αυτόν. Όταν η Χαρά πηγαίνει με τη κόρη της στο καφενείο του χωριού τη ρωτούν, αν εμπιστεύεται το παιδί της με τον <<τρελό>> και αυτή απαντά ναι, αφού είναι ο καλύτερος μαζί τους, ως τώρα στο χωριό.

Επεισόδιο 7:

https://vod.antenna.gr/#/shows/to_kafe_tis_charas/seasons/1/episode/to_kafe_tis_charas_S1_E7_v1/play

Η Δασκάλα θεωρεί, ότι τελικά ο αγαπημένος της Δήμαρχος πίστεψε τις ψεύτικα καλές προθέσεις της Χαράς, επειδή τη ζηλεύει και του κρατάει μούτρα, ενώ αυτός τη διαβεβαιώνει, ότι τον ξεγέλασε ως άνθρωπος. Στο Καφέ που άνοιξε η Χαρά δεν πηγαίνουν πελάτες, αφού κανείς από το χωριό δεν τη στηρίζει και ο Τρελαντώνης προκειμένου να τη κάνει να αισθανθεί καλύτερα, φοράει ψεύτικα μούσια και παριστάνει τον πελάτη της. Αρχίζει με το καιρό και γίνεται δικός της άνθρωπος, τον οποίο εμπιστεύεται. Ο Τρελαντώνης θεωρεί τον εαυτό του σχολικό λεωφορείο και μεταφέρει στη πλάτη του τη Βάλια στο σχολείο κάθε πρωί.

Επεισόδιο 12:

https://vod.antenna.gr/#/shows/to_kafe_tis_charas/seasons/1/episode/to_kafe_tis_charas_S1_E12_v1/play

Οι ιδιοκτήτες του φούρνου του χωριού, προτρέπουν τη Δασκάλα να κάνει μάγια στο Δήμαρχο προκειμένου αυτός να την ερωτευτεί και γελούν πίσω από τη πλάτη της για αυτό. Η Δασκάλα κάνει πράγματι μάγια στο Δήμαρχο και αφήνει στο σπίτι του ένα κέρνιο ομοίωμα, το οποίο ο Δήμαρχος θεωρεί, πως άφησε η Χαρά για να τον μαγέψει. Ο Μανωλάκης, γιος του Δημάρχου δεν συμπαθεί τη Δασκάλα και την αποκαλεί τέρας. Ο Τρελαντώνης βρίσκεται συνήθως όλη την ημέρα στο Καφέ της Χαράς και προσπαθεί να διασκεδάσει τους πελάτες που έχει πια με τα στιχάκια του. Παράλληλα, κάνει τα θελήματα των συγχωριανών του.

Επεισόδιο 17:

https://vod.antenna.gr/#/shows/to_kafe_tis_charas/seasons/1/episode/to_kafe_tis_charas_S1_E17_v1/play

Ο Τρελαντώνης αρχίζει να γίνεται μέρος της οικογένειας της Χαράς και καθημερινά τρώει μαζί τους, ενώ είναι πολύ συμπαθής στα παιδιά του χωριού. Στο αρραβώνα της φαίνεται να φοράει τα "καλά" του ρούχα με δύο διαφορετικά παπούτσια. Οι συγχωριανοί του τον αποκαλούν συχνά <<τρελό>> και η Δασκάλα μπροστά σε όλους του κατοίκους του χωριού δέχεται ειρωνικά σχόλια από δύο γυναίκες για το γεγονός ότι δεν θα βρει ποτέ άνδρα έτσι όπως είναι, ενώ αυτή τους απαντά, ότι τα λένε αυτά γιατί τη ζηλεύουν.

Επεισόδιο 22:

https://vod.antenna.gr/#/shows/to_kafe_tis_charas/seasons/1/episode/to_kafe_tis_charas_S1_E22_v1/play

Η Δασκάλα μαθαίνει, ότι η Παπαδιά του χωριού προξενεύει στο Δήμαρχο μία πλούσια ανιψιά της και λιποθυμάει από το σοκ. Στη συνέχεια την ώρα του μαθήματος σχολιάζει

αυτό το γεγονός στο γιο του Δημάρχου μπροστά σε όλους τους μαθητές και μάλιστα τον τιμωρεί για αυτό τον λόγο. Αργότερα ζητάει το λόγο από τον Δήμαρχο, γιατί σύμφωνα με τα λεγόμενα της παλιά την θεωρούσε καλλονή και δεν είχε μάτια για άλλη γυναίκα, ενώ ο Δήμαρχος την αποκαλεί <<ζαβή και τέρας>>.

Επεισόδιο 27:

https://vod.antenna.gr/#/shows/to_kafe_tis_charas/seasons/1/episode/to_kafe_tis_charas_S1_E27_v1/play

Κατά τη διάρκεια των σχολικών ωρών η Δασκάλα πιστεύει, ότι ο Μανωλάκης κάνει αταξίες για να την αναγκάσει να μιλήσει στο πατέρα του και έτσι να τους φέρει πιο κοντά.

Είναι περίοδος εκλογών για το Κολοκοτρωνίτσι και οι αντίπαλοι είναι ο πρώην Δήμαρχος και η Χαρά. Αρχικά ο Δήμαρχος προσπαθεί να εκμεταλλευτεί τη συμπάθεια που του έχει η Δασκάλα, ώστε να τη πείσει να τον ψηφίσει και να βρει και άλλους ψηφοφόρους, ωστόσο όταν συνειδητοποιεί ότι αυτή του ζητάει να έρθουν πιο κοντά το μετανιώνει. Έτσι αυτή νευριάζει και στρέφεται προς το κόμμα της Χαράς, η οποία επίσης εκμεταλλεύεται αυτό το περιστατικό προς όφελός της.

Όσον αφορά τον Τρελαντώνη, αυτός υποστηρίζει τη Χαρά και για αυτό το λόγο ο Δήμαρχος προσπαθεί να του αλλάξει γνώμη λέγοντας του, πως μόνο ένας τρελός δεν θα μπορούσε να τον ψηφίσει. Για αυτό του προτείνει να τον μεταφέρει σε ψυχιατρική κλινική, ώστε να θεραπευτεί, να γίνει " κανονικός" και να μπορεί να τον ψηφίσει. Φυσικά αυτός αρνείται λέγοντας, πως τον μανδύα του τρελού ποτέ δεν θα τον βγάλει από πάνω του.

Β΄ Κύκλος (2004 - 2005)

Επεισόδιο 2:

https://vod.antenna.gr/#/shows/to_kafe_tis_charas/seasons/2/episode/to_kafe_tis_charas_S2_E2_v1/play

Επιστρέφει στο χωριό η πρώην σύζυγος του Δημάρχου και η Δασκάλα εκφράζει τη ζήλια της.

Όταν η Χαρά ανακοινώνει στον Τρελαντώνη, ότι δεν θα πάει εκείνη την ημέρα αυτός τη κόρη της στο σχολείο βρίσκει ευκαιρία, όπως λέει να πάει στο διπλανό χωριό να αλλάξει λάδια στο σχολικό (δηλαδή στον εαυτό του) και γελούν με αυτό η Χαρά και η κόρη της. Στη συνέχεια, όταν ξεκινάει ένας καβγάς μεταξύ της Χαράς και του Δημάρχου η Χαρά λέει πως τα παιδιά θα πρέπει να πάνε μέσα στο δωμάτιο για να μην ακούσουν τις φωνές, εννοώντας τη κόρη της και τον Τρελαντώνη.

Επεισόδιο 7:

https://vod.antenna.gr/#/shows/to_kafe_tis_charas/seasons/2/episode/to_kafe_tis_charas_S2_E7_v1/play

Η Πηνελόπη, η πρώην σύζυγος του Δημάρχου μετακομίζει από το σπίτι της Χαράς σε αυτό του Δημάρχου και αυτό προκαλεί ανησυχία στη Δασκάλα, ότι θα της κλέψει τον άντρα.

Επεισόδιο 12:

https://vod.antenna.gr/#/shows/to_kafe_tis_charas/seasons/2/episode/to_kafe_tis_charas_S2_E12_v1/play

Ο Τρελαντώνης παίζει με τη Βάλια σκάκι, αυτοπροσδιορίζεται ως τρελός και έχει ονομάσει δύο από τα πιόνια <<τρελούς>>. Αργότερα και ενώ η Βάλια τσακώνεται με τη Χαρά, αυτή λέει στον Τρελαντώνη νευριασμένη, ότι τελικά είναι κακή επιρροή για το παιδί της, ωστόσο μόλις αυτός βάζει τα κλάματα το παίρνει πίσω και του λέει ότι είναι ο καλύτερός της φίλος. Επίσης ο Τρελαντώνης δημιουργεί στιχάκια στα οποία υπονοεί, ότι η Χαρά και ο Δήμαρχος είναι ερωτευμένοι.

Ο Δήμαρχος έχει αποχωριστεί το παιδί του καθώς αυτό πήγε με τη μητέρα του στο εξωτερικό και η Δασκάλα προκειμένου να του φτιάξει τη διάθεση του κάνει έκπληξη κατά την οποία του ανακοινώνει, ότι θέλει να κάνουν ένα παιδί μαζί για να σταματήσει ο πόνος του. Ο Δήμαρχος από τη πλευρά του ζητά τη βοήθεια του συνεργάτη του, αφού η Δασκάλα τον έχει κλειδώσει μέσα στο γραφείο του.

Επεισόδιο 17:

[https://vod.antenna.gr/#/shows/to kafe tis charas/seasons/2/episode/to kafe tis charas S2 E17 v1](https://vod.antenna.gr/#/shows/to_kafe_tis_charas/seasons/2/episode/to_kafe_tis_charas_S2_E17_v1)

Ο πατέρας της Βάλιας επισκέπτεται το χωριό προκειμένου να γνωρίσει τη κόρη του, και όταν τον γνωρίζει η Δασκάλα γοητεύεται. Ξαφνικά αλλάζει στάση απέναντι και στη Βάλια κατά τη διάρκεια των μαθημάτων στο σχολείο και την αποκαλεί <<παιδί της>>, ενώ όλα τα παιδιά τη σχολιάζουν ως <<τρελή>>. Κατά τη διάρκεια του ίδιου επεισοδίου, οι μαθητές της αφήνουν για πλάκα έναν σκατζόχειρο στη καρέκλα ώστε να τρυπηθεί.

Επεισόδιο 22:

[https://vod.antenna.gr/#/shows/to kafe tis charas/seasons/2/episode/to kafe tis charas S2 E22 v1/play](https://vod.antenna.gr/#/shows/to_kafe_tis_charas/seasons/2/episode/to_kafe_tis_charas_S2_E22_v1/play)

Η Βάλια ανακοινώνει στο φίλο της, Μανωλάκη ότι οι γονείς της θα ξαναπαντρευτούν και αμέσως η Δασκάλα σχολιάζει, ότι επειδή αυτή απώθησε τον πατέρα της Βάλιας ξαναγύρισε στη Χαρά. Τα παιδιά της λένε, ότι δεν είναι σωστό να λέει τα <<ερωτικά>> της στην τάξη που μάλιστα είναι και της φαντασίας της αφού δεν ισχύουν. Τότε η Δασκάλα τους απαντά ότι, με αυτό αντιλαμβάνεται πως εξαιτίας των παιδιών δεν προχώρησαν οι σχέσεις με τους πατεράδες τους γιατί η επιθυμία τους ήταν να τα ξαναβρούν με τις μητέρες τους.

Επεισόδιο 27:

https://vod.antenna.gr/#/shows/to_kafe_tis_charas/seasons/2/episode/to_kafe_tis_charas_S2_E27_v1/play

Ο Τρελαντώνης αναφέρεται σε ένα φίλο που έχει σε διπλανό χωριό με το όνομα Τρελοκυριάκος. Η Δασκάλα μαθαίνει από τη Βάλια και το Μανωλάκη, ότι ο Δήμαρχος και η Χαρά φιλήθηκαν και πηγαίνει να ζητήσει εξηγήσεις για αυτό, θεωρώντας ότι ο Δήμαρχος τη πρόδωσε.

Γ΄ Κύκλος: (2005 - 2006)

Επεισόδιο 2:

https://vod.antenna.gr/#/shows/to_kafe_tis_charas/seasons/3/episode/to_kafe_tis_charas_S3_E2_v1/play

Η Δασκάλα έκαψε το Καφέ της Χαράς, όταν είδε τη Χαρά να φιλιέται με το Δήμαρχο. Μετά από αυτό γυρνάει στο χωριό φορώντας νυφικό, και έχοντας λερωμένο μακιγιάζ και ανακατεμένα μαλλιά. Θεωρεί, ότι τα δέντρα είναι άνθρωποι και τους μιλάει. Ο Δήμαρχος κανονίζει τη μεταφορά της σε ψυχιατρική κλινική και όλο το χωριό την αποχαιρετά συγκινημένο. Η Χαρά έχει αποχωρήσει από το χωριό μετά από αυτό το γεγονός και ο Τρελαντώνης εμφανίζεται να έχει ταραχτεί πολύ, ενώ όταν τελικά αυτή επιστρέφει πάλι είναι δίπλα της και τη βοηθά με τις εργασίες του σπιτιού και του μαγαζιού. Ο Γαμπρός του Δημάρχου ανακοινώνει, ότι κέρδισε το Τζόκερ, ωστόσο λέει ψέματα αφού το δελτίο που κέρδισε άνηκε στον Τρελαντώνη, ο οποίος δεν το μαθαίνει ποτέ.

Επεισόδιο 7:

https://vod.antenna.gr/#/shows/to_kafe_tis_charas/seasons/3/episode/to_kafe_tis_charas_S3_E7_v1/play

Ο Τρελαντώνης εμφανίζεται συνέχεια να βοηθά στο σερβίρισμα του μαγαζιού της Χαράς και κάνει τα θελήματα των συγχωριανών του. Οι κάτοικοι του χωριού

χαρακτηρίζουν ως <<σαλεμένη και τρελή>> τη Δασκάλα, όταν αναφέρονται σε αυτή μιλώντας στη νέα Δασκάλα που πήγε στο χωριό τους.

Επεισόδιο 12:

https://vod.antenna.gr/#/shows/to_kafe_tis_charas/seasons/3/episode/to_kafe_tis_charas_S3_E12_v1/play

Ο Δήμαρχος επισκέπτεται το σπίτι της Χαράς για να φάνε μαζί και απορεί που αντικρίζει τον Τρελαντώνη εκεί. Η Χαρά του εξηγεί, ότι ο Τρελαντώνης τρώει πάντα μαζί τους, γιατί είναι μέλος της οικογένειας.

Επεισόδιο 17:

https://vod.antenna.gr/#/shows/to_kafe_tis_charas/seasons/3/episode/to_kafe_tis_charas_S3_E17_v1/play

Η αδελφή του Δημάρχου Σταυρούλα έχει υιοθετήσει ένα κοριτσάκι το οποίο πολλές φορές προσέχει ο Τρελαντώνης, όταν αυτή έχει δουλειά. Επίσης, αυτή αισθάνεται ενοχές απέναντι στον Τρελαντώνη γιατί υποψιάζεται, πως ο σύζυγός της, της είπε ψέματα πως το δελτίο του Τζόκερ που κέρδισε, άνηκε στον ίδιο.

Το προηγούμενο διάστημα το χωριό κατηγορήσε τον Τρελαντώνη, ότι έκλεψε χρήματα από έναν συγχωριανό του και μάλιστα επειδή έλειπε μόνο ένα ποσό, ανέφεραν πως μόνο ένας τρελός θα μπορούσε να μη πάρει όλο το ποσό.

Επεισόδιο 22:

https://vod.antenna.gr/#/shows/to_kafe_tis_charas/seasons/3/episode/to_kafe_tis_charas_S3_E22_v1/play

Ο Τρελαντώνης εμφανίζεται, όπως στα περισσότερα επεισόδια να βοηθά στο Καφέ της Χαράς και να διασκεδάζει τους κατοίκους με τα στιχάκια του.

Επεισόδιο 27:

https://vod.antenna.gr/#/shows/to_kafe_tis_charas/seasons/3/episode/to_kafe_tis_charas_S3_E27_v1/play

Ο Τρελαντώνης χαίρεται ιδιαίτερα, όταν επιστρέφει η Βάλια από την Αθήνα και πάει να την υποδεχτεί στο σπίτι του Δημάρχου. Στο χωριό συνεχίζουν να τον αποκαλούν <<τρελό>>.

<<Άγριες Μέλισσες>>

Α΄ Κύκλος (2019 - 2020)

Επεισόδιο 1:

https://vod.antenna.gr/#/shows/agries_melisses/seasons/1/episode/agries_melisses

S1 E1/play

Ο Γιάννος παρουσιάζεται να κάθεται μόνος στο καφενείο του χωριού. Γελάει με όσα συζητούν οι υπόλοιποι και ο Μελέτης, ο επιστάτης του θείου του με τον οποίο δεν έχει καλές σχέσεις τον ειρωνεύεται λέγοντας στον σερβιτόρο, ότι έχει μαζέψει όλα τα αδέσποτα στο μαγαζί, εννοώντας το Γιάννο. Η ιδιοκτήτρια τον υπερασπίζεται. Το βράδυ στο πανηγύρι του χωριού ο Γιάννος αναφέρει, ότι βλέπει κάποιες σκιές οι οποίες μάλιστα μυρίζουν και άσχημα σαν κάτι πεθαμένο. Ο πατέρας του υποστηρίζει, ότι τον πείραξε το πολύ κρασί και για αυτό τα λέει αυτά. Την επόμενη ημέρα υπερασπίζεται τη Δρόσω τη μικρότερη από τις αδελφές Σταμίρη, που του αρέσει, όταν την πλησιάζει απότομα ο Σέργιος ο ξάδελφός του.

Επεισόδιο 2:

https://vod.antenna.gr/#/shows/agries_melisses/seasons/1/episode/agries_melisses

S1 E2

Ο Γιάννος ακούει και βλέπει τις τρεις αδελφές Σταμίρη, να μεταφέρουν το νεκρό πτώμα του Σέργιου.

Ενώ βρισκόταν το σπίτι με τον πατέρα του άρχισε να έχει παραισθήσεις, ότι ο πατέρας του, του έλεγε πως θα τον πετάξει στο πηγάδι. Αμέσως αυτός τον έσπρωξε, ενώ μετά από λίγο φαίνεται να καταλαβαίνει το λάθος του. Αργότερα ο Λάμπρος προτείνει στο πατέρα του να επισκεφτούν ένα γιατρό για το Γιάννο, ωστόσο αυτός υποστηρίζει πως ο Γιάννος δεν είναι τρελός, απλά έχει παραξενιές.

Σε συζήτηση που έχει ο Γιάννος με τη γυναίκα του αδελφού του της λέει πως δεν είναι άρρωστος, γνωρίζει ότι είναι τρελός αλλά κανείς δεν του το λέει για να μη τον στενοχωρήσει. Εκείνη τη στιγμή βρίσκει τυχαία κάτω το δαχτυλίδι του νεκρού Σέργιου. Ο Μιλτιάδης αναφέρει στο Λάμπρο πως τα ξαδέλφια τους κοροϊδεύουν από μικρό το Γιάννο, φωνάζοντάς τον <<ζαβό>>.

Επεισόδιο 3:

https://vod.antenna.gr/#/shows/agries_melisses/seasons/1/episode/agries_melisses

[S1 E3/play](#)

Ο Κωνσταντής, αδελφός του Σέργιου χτυπάει το Γιάννο, όταν αυτός του λέει ότι δεν λυπάται για τον θάνατο του Σέργιου. Αργότερα στο καφενείο, ο Μελέτης πλησιάζει το Γιάννο με σκοπό να τον διώξει, βλέπει στο χέρι του το δαχτυλίδι του Σέργιου και πάει κατευθείαν να το μεταφέρει στο Δούκα, τον πατέρα του Σέργιου.

Επεισόδιο 4:

https://vod.antenna.gr/#/shows/agries_melisses/seasons/1/episode/agries_melisses

[S1 E4/play](#)

Ο Γιάννος συναντάει τη Δρόσω, η οποία του προτείνει να βρει μία δουλειά για να μαζέψει χρήματα και να μπορεί να κάνει οικογένεια και αυτός αναρωτιέται ποια γυναίκα θα τον ήθελε. Αργότερα εκφράζει τον ενδιαφέρον του για τη Δρόσω στον πατέρα του και αυτός του λέει να μη την ξαναενοχλήσει ποτέ.

Επεισόδιο 5:

https://vod.antenna.gr/#/shows/agries_melisses/seasons/1/episode/agries_melisses

[S1 E5/play](#)

Ο Γιάννος αναφέρει στην Ελένη, ότι την είδε με τις αδελφές της που μετέφεραν το πτώμα του Σέργιου, αλλά της υποσχέθηκε ότι δεν θα πει κάτι για αυτές. Αν χρειαστεί είπε πως θα πει ότι το έκανε αυτός. Στη συνέχεια ο Κωνσταντής και ο Μελέτης τον αρπάζουν από το δρόμο και τον κρατούν δεμένο. Τον ρωτούν αν γνωρίζει, ποιος σκότωσε το Γιάννο και τελικά αυτός για να προστατέψει τις τρεις αδελφές παραδέχεται, ότι το έκανε αυτός με αποτέλεσμα να τον σκοτώσουν. Στη συνέχεια τον κρέμασαν από ένα δέντρο και άφησαν στο παντελόνι του ένα σημείωμα που έλεγε, ότι αυτός τον σκότωσε και επειδή δεν άντεξε το βάρος αυτοκτόνησε.

Επεισόδιο 6:

https://vod.antenna.gr/#/shows/agries_melisses/seasons/1/episode/agries_melisses

[S1 E6/play](#)

Ο Μιλτιάδης αδυνατεί να πιστέψει, ότι ο γιος του είναι δολοφόνος. Παραδέχεται ότι ο Γιάννος ήταν άρρωστος και δεν ήθελε ποτέ να το δει καθαρά, αλλά θεωρεί πως δολοφόνος δεν είναι. Ο Δούκας του λέει, ότι τουλάχιστον πρέπει να του ζητήσει ένα συγγνώμη που ο Γιάννος σκότωσε το γιό του γιατί, όπως και να έχει αυτός έχασε <<παλικάρη>> ενώ ο Μιλτιάδης ένα <<πρόβλημα>>.

Επεισόδιο 11:

https://vod.antenna.gr/#/shows/agries_melisses/seasons/1/episode/agries_melisses

[S1 E11/play](#)

Ο Μιλτιάδης τσακώνεται με τον αδελφό του για ακόμα μία φορά και δεν πιστεύει ότι ο Γιάννος σκότωσε το ξάδελφό του και αυτοκτόνησε. Οι περισσότεροι στο χωριό αρχικά αντιδρούν και δεν θέλουν το αδελφό του <<φονιά>> για Δάσκαλο στο σχολείο του χωριού και ζητούν να αντικατασταθεί.

Επεισόδιο 21:

https://vod.antenna.gr/#/shows/agries_melisses/seasons/1/episode/agries_melisses

[S1 E21/play](#)

Ο Ταξίαρχος με τη βοήθεια του Ενωμοτάρχη ερευνούν τα αίτια του θανάτου του Γιάννου, γιατί δεν μπορούν να πιστέψουν ότι αυτοκτόνησε, παρά το σημείωμα που βρέθηκε που αναφέρει ότι αυτός σκότωσε το Σέργιο και στη συνέχεια μην αντέχοντας το βάρος αυτοκτόνησε.

Επεισόδιο 31:

https://vod.antenna.gr/#/shows/agries_melisses/seasons/1/episode/agries_melisses_S1_E31/play

Σε αυτό το επεισόδιο δεν καταγράφηκε κάτι σχετικό με το ερευνητικό αντικείμενο.

Επεισόδιο 41:

https://vod.antenna.gr/#/shows/agries_melisses/seasons/1/episode/agries_melisses_S1_E41/play

Σε αυτό το επεισόδιο δεν καταγράφηκε κάτι σχετικό με το ερευνητικό αντικείμενο.

Επεισόδιο 51:

https://vod.antenna.gr/#/shows/agries_melisses/seasons/1/episode/agries_melisses_S1_E51/play

Σε αυτό το επεισόδιο δεν καταγράφηκε κάτι σχετικό με το ερευνητικό αντικείμενο.

Επεισόδιο 61:

https://vod.antenna.gr/#/shows/agries_melisses/seasons/1/episode/agries_melisses_S1_E61/play

Σε αυτό το επεισόδιο δεν καταγράφηκε κάτι σχετικό με το ερευνητικό αντικείμενο.

Επεισόδιο 71:

https://vod.antenna.gr/#/shows/agries_melisses/seasons/1/episode/agries_melisses_S1_E71/play

Σε αυτό το επεισόδιο δεν καταγράφηκε κάτι σχετικό με το ερευνητικό αντικείμενο.

Επεισόδιο 81:

https://vod.antenna.gr/#/shows/agries_melisses/seasons/1/episode/agries_melisses_S1_E81_v1/play

Σε αυτό το επεισόδιο δεν καταγράφηκε κάτι σχετικό με το ερευνητικό αντικείμενο.

Επεισόδιο 91:

https://vod.antenna.gr/#/shows/agries_melisses/seasons/1/episode/agries_melisses_S1_E91_v1/play

Σε αυτό το επεισόδιο δεν καταγράφηκε κάτι σχετικό με το ερευνητικό αντικείμενο.

Επεισόδιο 101:

https://vod.antenna.gr/#/shows/agries_melisses/seasons/1/episode/agries_melisses_S1_E101_v1/play

Σε αυτό το επεισόδιο δεν καταγράφηκε κάτι σχετικό με το ερευνητικό αντικείμενο.

Επεισόδιο 111:

https://vod.antenna.gr/#/shows/agries_melisses/seasons/1/episode/agries_melisses_S1_E111_v1/play

Σε αυτό το επεισόδιο δεν καταγράφηκε κάτι σχετικό με το ερευνητικό αντικείμενο.

Επεισόδιο 121:

https://vod.antenna.gr/#/shows/agries_melisses/seasons/1/episode/agries_melisses_S1_E121_v1/play

Σε αυτό το επεισόδιο δεν καταγράφηκε κάτι σχετικό με το ερευνητικό αντικείμενο.

Β΄ Κύκλος: (2020 – 2021)

Επεισόδιο 7:

https://vod.antenna.gr/#/shows/agries_melisses/seasons/2/episode/agries_melisses_S2_E7_v1/play

Στο χωριό γίνεται γνωστό, ότι η Ελένη Σταμίρη σκότωσε το Σέργιο και έτσι η ψυχή του Γιάννου αθρώνεται σύμφωνα με το πατέρα του. Ο Μιλτιάδης ταραάζεται με το γεγονός αυτό αλλά έχει δίπλα του τη σύντροφό του, Βιολέτα που τον στηρίζει. Ο Κωνσταντής φοβάται μήπως ανακαλύψει το δικαστήριο, ότι αυτός με το Μελέτη σκότωσαν το Γιάννο.

Επεισόδιο 17:

https://vod.antenna.gr/#/shows/agries_melisses/seasons/2/episode/agries_melisses_S2_E17_v1/play

Το χωριό αντιλαμβάνεται, ότι ο Μιλτιάδης κυκλοφορεί με ένα όπλο στο χωριό και ένας συγχωριανός του τον καθησυχάζει ότι δεν πρέπει να φοβάται και να κυκλοφορεί με αυτό. Αργότερα ο Μιλτιάδης στη προσπάθειά του να πυροβολήσει τον αδελφό του, νιώθοντας την αδικία τόσων χρόνων πυροβολεί τελικά το γιο της αδελφής του στο μάτι. Μεταφέρεται σε κελί, όπου συνειδητοποιεί τι έκανε, χάνει τα λογικά του και μεταφέρεται σε ψυχιατρική κλινική.

Επεισόδιο 27:

https://vod.antenna.gr/#/shows/agries_melisses/seasons/2/episode/agries_melisses_S2_E27_v1/play

Ο Μιλτιάδης βρίσκεται σε νοσηλεία και επιθυμεί να περάσει από την επιτροπή των γιατρών, ώστε να του επιτρέψουν να βγει από το ψυχιατρείο. Η όψη του είναι αλλαγμένη. Φαίνεται ταλαιπωρημένος, έχει αφήσει μακριά μούσια και οι κινήσεις του είναι αρκετά πιο αργές σε σχέση με το παρελθόν.

Στη συζήτηση που έχει με το γιατρό, αυτός τον ενημερώνει πως βλέπει βελτίωση σε αυτόν, και πως η θεραπεία που έκαναν είχαν αποτέλεσμα. Ο Μιλτιάδης σκέφτεται συνεχώς τη περίοδο στο ψυχιατρείο που του έκαναν ηλεκτροσόκ και τον είχαν δεμένο στο κρεβάτι, ώστε να τον κρατούν ήρεμο.

Επεισόδιο 37:

https://vod.antenna.gr/#/shows/agries_melisses/seasons/2/episode/agries_melisses_S2_E37_v1/play

Ο Μιλτιάδης έχει επιστρέψει στο σπίτι του και το χωριό τον υποδέχτηκε με χαρά παρά τη δυσκολία του αρχικά να επανενταχτεί. Μάλιστα μετά από συζήτηση που έκαναν στο καφενείο, αποφασίζουν να μη τον πιέσουν και να του δώσουν χρόνο προσαρμογής όπως λένε από τον εγκλεισμό. Η Βιολέτα επιμένει να τον συνοδεύει κάποιος όπου πάει, αλλά αυτός αντιδρά σε αυτό. Ο Μιλτιάδης εκμυστηρεύεται στον παπά του χωριού ότι προσπαθούν να τον κυριεύσουν οι δαίμονες, ενώ αυτός θεωρεί ότι δεν είναι δαιμονισμένος.

Επεισόδιο 47:

https://vod.antenna.gr/#/shows/agries_melisses/seasons/2/episode/agries_melisses_S2_E47_v1/play

Ο Μιλτιάδης ασχολείται αρκετά με τα θρησκευτικά κείμενα, και συνεχώς διαβάζει προσευχές. Στις παραισθήσεις που έχει ακόμα, και παρά τη βαριά φαρμακευτική αγωγή βλέπει το νεκρό γιο του να μιλάει για τις δυσκολίες που πέρασε από το θείο και τα ξαδέλφια του.

Επεισόδιο 57:

https://vod.antenna.gr/#/shows/agries_melisses/seasons/2/episode/agries_melisses

[S2 E57 v1/play](#)

Ένας συγχωριανός του Μιλτιάδη στη προσπάθεια του να τον βοηθήσει, θεωρεί όπως αυτός ότι υπάρχει πιθανότητα να είναι δαιμονισμένος. Για αυτό το λόγο, αποφασίζει να τον πάει σε έναν παπά για εξορκισμό, χωρίς κάποιο αποτέλεσμα αφού καταλαβαίνει ότι τελικά ήταν λάθος απόφαση. Η Βιολέτα και ο Λάμπρος αντιδρούν άσχημα με αυτή του την απόφαση. Η αδελφή του προτείνει να τον επισκεφθεί ένας ακόμα γιατρός για να δει αν χρειάζεται αλλαγή στην φαρμακευτική του αγωγή.

Επεισόδιο 67:

https://vod.antenna.gr/#/shows/agries_melisses/seasons/2/episode/agries_melisses

[S2 E67 v1/play](#)

Ο Μιλτιάδης θεωρεί, ότι πρέπει να χωρίσει με τη Βιολέτα γιατί δεν είναι ικανός να της προσφέρει μία κανονική ζωή. Νωρίτερα είχε αντιμετωπίσει κάποιες παρενέργειες λόγω των βαριών φαρμάκων σε σχέση με τη σεξουαλικότητα του και θεωρεί ότι αυτό θα είναι πρόβλημα για τη Βιολέτα.

Επεισόδιο 77:

https://vod.antenna.gr/#/shows/agries_melisses/seasons/2/episode/agries_melisses

[S2 E77 v1/play](#)

Η Δρόσω βοηθάει στο σπίτι το Μιλτιάδη από τότε που έφυγε η Βιολέτα. Η φαρμακευτική του αγωγή έχει αυξηθεί και όπως λέει ο ίδιος χρειάζεται χρόνο να τη συνηθίσει. Σιγά σιγά δείχνει μεγαλύτερα σημάδια βελτίωσης.

Επεισόδιο 87:

https://vod.antenna.gr/#/shows/agries_melisses/seasons/2/episode/agries_melisses_S2_E87_v1/play

Ο Μιλτιάδης είναι πια πολύ καλύτερα και τα έχει ξαναβρεί με τη Βιολέτα, ενώ αυτή επέστρεψε στο σπίτι του.

Επεισόδιο 97:

https://vod.antenna.gr/#/shows/agries_melisses/seasons/2/episode/agries_melisses_S2_E97_v1/play

Ο Μιλτιάδης επιστρέφει σιγά σιγά στις παλιές του συνήθειες και επισκέπτεται συχνά τον Αγροτικό Συνεταιρισμό του χωριού. Για άλλη μία φορά απογοητεύεται από τον αδελφό του με τις κινήσεις που έκανε στο Συνεταιρισμό και παρά την πρόοδο που έχει κάνει τις στιγμές που ταράζεται επανέρχεται ο Γιάννος στις σκέψεις του αλλά και ως παραίτηση. Ο γιος του Λάμπρος του προτείνει να μην επηρεάζεται από αυτά που κάνει ο Δούκας γιατί δεν κάνει καλό στην υγεία του.

Στο χωριό εμφανίζεται ένα ορφανό παιδί, το οποίο προσπαθεί να κλέψει από το καφενείο για να φάει. Η Βιολέτα τον φροντίζει και τον φιλοξενούν στο σπίτι με το Μιλτιάδη. Όπως λέει έρχεται από τη Πόλη και πάει στην Αθήνα να βρει τη μοναδική θεία που έχει στο κόσμο αφού έχασε τους γονείς του.

Επεισόδιο 107:

https://vod.antenna.gr/#/shows/agries_melisses/seasons/2/episode/agries_melisses_S2_E107_v1/play

Σε αυτό το επεισόδιο δεν καταγράφηκε κάτι σχετικό με το ερευνητικό αντικείμενο.

Επεισόδιο 117:

https://vod.antenna.gr/#/shows/agries_melisses/seasons/2/episode/agries_melisses

[S2 E117 v1/play](#)

Η Βιολέτα και ο Μιλτιάδης αποφασίζουν να υιοθετήσουν τον Ευτύχη αλλά οι κοινωνικές υπηρεσίες δεν δέχονται το αίτημα τους, εξαιτίας του ιατρικού ιστορικού του Μιλτιάδη. Ο Ενωμοτάρχης με τη γυναίκα του αποφασίζουν να τους βοηθήσουν και συνεννοούνται να τον υιοθετήσουν αυτοί, ώστε να είναι εντάξει με τα επίσημα χαρτιά αλλά στην ουσία να ζει μαζί τους το παιδί.

Επεισόδιο 127:

https://vod.antenna.gr/#/shows/agries_melisses/seasons/2/episode/agries_melisses

[S2 E127 v1/play](#)

Σχετικά με τον Ευτύχη εμφανίζεται η μοναδική του θεία από την Αθήνα, ώστε να τον πάρει και να μεγαλώσει μαζί της. Η Βιολέτα με το Μιλτιάδη στενοχωριούνται που θα είναι μακριά, αλλά η θεία τους διαβεβαιώνει όλους, ότι μπορούν να βλέπουν το παιδί όποτε θέλουν, γιατί κατανοεί την αγάπη που νιώθουν για αυτόν.

Ο Δούκας για ακόμα μία φορά υποτιμάει τον Μιλτιάδη και προσπαθεί να του επιτεθεί με τη βία, όταν αυτός του αποκαλύπτει, ότι τελικά ο γιος του ήταν αυτός που τον πρόδωσε.

Επεισόδιο 137:

https://vod.antenna.gr/#/shows/agries_melisses/seasons/2/episode/agries_melisses

[S2 E137 v1/play](#)

Ο Μελέτης ομολογεί άτυπα στον Μιλτιάδη ότι αυτός σκότωσε το Γιάννο και δεν αυτοκτόνησε και εκείνος προσπάθησε να του επιτεθεί. Τον μεταφέρουν με Εισαγγελική Εντολή ξανά σε ψυχιατρικό νοσοκομείο και του κάνουν μία ηρεμιστική ένεση, ώστε να καταλαγιάσει ο θυμός του. Ο Λάμπρος αντιδρά που δεν πήραν πρώτα το ιστορικό του και η Βιολέτα δεν θέλει σε καμία περίπτωση να τον κρατήσουν πάλι μόνιμα στη κλινική και να περάσει όσα στο παρελθόν.

Επεισόδιο 147:

https://vod.antenna.gr/#/shows/agries_melisses/seasons/2/episode/agries_melisses_S2_E147_v1/play

Ο Μιλτιάδης έχει βγει και πάλι από τη κλινική και ζει με τη Βιολέτα στο σπίτι τους..